

NOV 28 1968

TÜRKİSTAN AĞITLARI

Yine buldu ruhum elemelerini,
Andım da, O eski Türk ellerini,
Ecdat yurtlarının o hallerini,
Güzelim kalp ağrım canım Türkistan...
Cağlar kanım için, kanım Türkistan.

Ozanlar, aşıklar! yüzleri solmuş,
Yağılar saldırmış, söylemez olmuş,
Ötüken'de kızlar sacını yolmuş;
Bu gidişin beni, yakar Türkistan ...
Göz yaşlarım durmaz, akar Türkistan.

Baykuşlar üşüşmüş dertleri vatanlar,
Vatanlar içinde esir yatanlar,
Uyanın, ey!!! eli silah tutanlar;
Düştü bir od, gönlüm yandı Türkistan ...
Sızım sızım içim, kanar Türkistan.

Kurtul artık yurdum, elem ağından,
Gelsin buyrultular Bilge Kağan'dan,
Yükselsin nâmeler kara ozandan,
Kalplerde ebedi yaşar Türkistan ...
Hasretim gözümünden taşar Türkistan.

Karalar giyinmiş Turan elleri,
Hep siyah açarmış karanfilleri,
Dirilin kalkın, hep Göktürk Beyleri !!!
Bir aksi sedadır gelen Türkistan ...
Dolmadımı çilen , daha Türkistan.

**DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA
DERNEĞİ YAYIN ORGANIDIR**

TEMMUZ - 1994 CİLT : 1 SAYI : 4

SAHİBİ

KAYSERİ

**DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ ADINA
MEHMET CANTÜRK**

**YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
SEYİT ÖMER TÜMTÜRK**

YAYIN KURULU

**CELÂLETTİN BATUR
SEYİT TÜMTÜRK
ABDULSAMET İLKTÜRK
EBUBEKİR TÜRKSOY
GALİP BATUHAN**

**HABER SORUMLUSU
ABDULSAMET İLKTÜRK**

**REKLAM ve ABONE SORUMLUSU
CELÂLETTİN BATUR**

**İDARE YERİ
DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
KAYSERİ**

**YAZIŞMA ADRESİ
HOCA AHMET YESEVİ MAH. TÜRKİSTAN
EVLERİ 44. SOK. NO : 28/A
(38090) KOCASINAN / KAYSERİ
TEL / FAX: (352) 339 39 65**

**DİZGİ
KAYSERİ DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
COMPUTER DİZGİ**

**YILLIK ABONE :
YURT İÇİ : 90. 000
ALMANYA : 20 DM
DİĞER : 10 \$**

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına
aittir. Gönderilen yazılar yayınlansın veya
yayınlanmasın iade edilmez. İsim zikredilmeden
iktibas edilemez.

İÇİNDEKİLER

- ⊕ **BAŞMAKALE**
İslamiyet, Millet ve Milliyetçilik
Mehmet Emin BATUR 2
- ⊕ **BAKIŞ**
Doğu Türkistan'da Çin idaresi
Erkin ALPTEKİN 3
- ⊕ **BİBLİYOGRAFYA**
Abdülrahim Ötkür
A.Şekür TURAN 5
- ⊕ **KÜLTÜR**
Doğu Türkistan Uygur Edebiyatı
Celalettin BATUR 7
- ⊕ **ŞİİR**
Doğu Türkistan
Osman Nuri ŞEN 11
- ⊕ **UYGUR TABABETİ**
Uygur Tababetinin Tarihi Gelişimi
Dr. Hacı Abdullah ÖZHAN 12
- ⊕ **HABERLER**
A.Samet İLKTÜRK 14
- ⊕ **TARİH**
Şarkı Türkistan Tarihi
Seyit Ömer TÜMTÜRK 16
- ⊕ **ARAŞTIRMA**
Irak Türkleri
Hayrullah EFENDİGİL 17
- ⊕ **HİCRET**
Afganistan'a Geliş
Ebubekir TÜRKSOY 18

İSLÂMİYET, MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK

Mehmet Emin BATUR

Hiç şüphesizki kainatın, canlı ve cansız bütün varlıkların yaratıcısı yüce Allah (c.c) insanları yaratırken kavim kavim yaratmış, diğer canlılardan ayrı olarak insanlara bir takım hususiyetlerde bahşetmiştir. İnsanoğlunun mensubu olduğu kavmini sevmesi ve o kavme hizmet etme aşkı insanın fitratında vardır, ve bu gerçeği hiç kimse inkar edemez.

İlmi araştırmacılar, son ilâhi dine İslâm adının verilmesini, bu sözcüğün, söz konusu dinin temel nitelikleri olan şu üç anlamı birden içermesine bağlamaktadırlar.

a-) İslâm sözcüğünün bir anlamı teslim olmaktır. Böylece bu dini benimseyen, Allah'a onun hükümlerine boyun eğmiş, varlığını, birliğini, kitabını ve peygamberini tanıyarak hak dinini kabul etmiş olur.

b-) İslam, kurtuluş ve esenlik anlamına gelen "selâm" sözcüğü ile aynı köktendir. Buna göre bu dini benimseyen inkarcılık ve şirk gibi her türlü yanlış inanışlardan ve kötülüklerden sıyrılarak esenlik ve mutluluğa ulaşmış olur.

c-) İslâm karşılıklı uyuşmak, anlaşmak, dostça ilişkiler kurmak anlamına gelen müsaleme sözcüğü ile de kök ve anlam birliği taşır. İslam'ın bu anlamı özellikle Furkan Suresi'nin 63.ayetinde vurgulanır ve açıkça ifade edilir. Konuyu daha da genişletmek ve derinleştirmek mümkündür. Fakat ne kadar incelenirse incelenirse, ne kadar derinleştirilirse derinleştirilirsın insanlar için bitmek tükenmek bilmeyen bir huzur ve saadet reçetesinin menbaıdır.

Millet kavramı ise; Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı kökten gelen ortak bir tarihleri, kültürleri, gelenek ve görenekleri olan çoğu kezde aynı dili konuşan insanlardan oluşan topluluklara verilen addır. Milliyetçilik de bu ortak özelliklere haiz insanların bir birlerinin haklarını araması, bir birlerini sevmesi, koruması, korumaya çalışması, milli ve manevi değerlerine birlikte sahip çıkması, bütün bu hususiyetleri kendilerinden sonraki nesillere aktarmaya çalışması anlamına gelmektedir. Tüm bu özellikler ise Yüce Allah'ın Hz. Muhammed (s.a.v) vasıtası ile insanlara tebliğ edilmesi için göndermiş olduğu İslâm dininin emirlerine tamamen uymaktadır. O halde İslâmiyet, "millet ve milliyetçilik" kavramları neden birbirlerine ters düşürülmek

istenmektedir? Nitekim bir Hadis-i şerifte " Kişi kavmini sevmekle suçlanamaz " buyrulmaktadır.

Şu da bir gerçektir ki Türk Milleti hiçbir baskı ve zorlamaya maruz kalmadan kendi isteği ile İslâm dinini kabul etmiştir. Bilhassa M.S 10. asırdan itibaren Karahanlıların Sultanı Abdülkerim Saltuk Buğrahan'la birlikte kitleler halinde Müslüman olmuş ve hemen hemen Türk'lüğün bütünü bu Yüce dinle şereflenmiştir. Çünkü daha önceleri de tek tanrı dinine inanan Türklerin yaşayış biçimi ile İslâmın emir ve yasakları arasında çok fazla bir farklılık yoktu

Fakat acı bir gerçektir ki, İslâm dininin dışında kalmış olan Türk boyları ekseriyetle Türklüklerini de kaybetmişlerdir. Bilhassa Hristiyanlaşan Türkler kısa bir sürede Milli hüviyetlerini de yitirmişlerdir. (Macarlar, Bulgarlar, Avarlar, Peçenekler, Etrüskler ve niceleri bugün batı dünyası içinde eriyip gitmişlerdir) Yalnız İslâmı kabul eden Türklerdir ki 10. asırdan itibaren dünyanın en

büyük imparatorlukları olan Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde haşmetli, kültür ve medeniyetini kurmakla kalmamışlar, milli ve dini birlik ve beraberlikleri sayesinde İslâm'ın şanını yüksek tutmayı da başarmışlardır.

Tarih boyunca nerede, ne zaman İslâmiyete

zarar verecek bir durum sözkonusu olmuşsa, Türkler İslâm'ın bayraktarlığını yapmış ve orada adalet, nizam ve intizamda beraber görülmüştür. Bunun aksini iddia etmek, et ile tırnak gibi olan ve asla birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken Türk-İslâm sentezini birbirinden ayırmaya çalışarak, Ya Türklüğü inkar etmek, yada İslâm'ı zayıflatmak amacı güden maksatlı bir tutum sergilemek, gaffet ve ihânet içinde olmaktan başka bir şey değildir.

Her geçen gün Müslüman Türkler üzerinde yoğunlaşan Türk ve İslâm düşmanlarının baskılarını azaltmanın, durdurmanın, yok edebilmenin teminatı, mensubu olmaktan gurur duyduğumuz Türk Milletini can-ı gönülden seven, yürekleri Allah sevgisiyle dolu, vatani ve Bayrağı için gözünü kırpmadan can verebilen nesiller yetiştirmektedir.

Cenab-ı Hak dünyada Vatansız, Bayraksız, Milli ve Manevi duygulardan yoksun, Ahirette de imansız ve Kur'an sız bırakmasın.

*İslâmiyet Millet ve Milliyetçilik kavramları
neden birbirlerine ters düşürülmek istenmektedir?
Nitekim bir Hadis-i şerifte
"Kişi kavmini sevmekle suçlanamaz"
buyrulmaktadır.*

DOĞU TÜRKİSTAN' DA ÇİN İDARESİ [1]

Erkin ALPTEKİN

Mao'nun ölümünden sonra iktidarı ellerine alan Çinli yöneticilerin tanımış oldukları serbestlik herhalde Doğu Türkistan Türkleri'ni tatmin etmemiş olacak ki, 1979 yılından bu yana Doğu Türkistan'ın çeşitli şehirlerinde silahlı ayaklanmalar patlak vermekte, kargaşalıklar çıkmakta ve sık sık sokak gösterileri tertip edilmektedir.(1)

12, 23 ve 26 Aralık 1985 tarihlerinde binlerce Doğu Türkistanlı Türk Talebe Hoten, Kaşgar, Urumçi, Pekin ve Şanghay gibi şehirlerde sokak gösterileri tertip ederek, Doğu Türkistan Türkleri'ne öz idare hakkının verilmesini, Pekin tarafından atanan Çinli yöneticilerin yerine Türk yöneticilerin seçilebilmesi için Demokratik seçim hakkının tanınmasını, Doğu Türkistan Türkleri'nin sömürülmesini önleyebilmek için ekonomik sahada muhtariyat verilmesini, Doğu Türkistan Türkleri'ne karşı uygulamaya başlanan mecburi doğum kontrolünün kaldırılmasını, Doğu Türkistanlı Türk Talebelerine ülke içinde ve dış ülkelerde daha iyi eğitim görme imkanlarının sağlanmasını, suç işleyen Çinlilerin cezalarını Doğu Türkistan'daki çalışma kamplarında tamamlama işleminin derhal durdurulmasını, Doğu Türkistan'a **Çinli mülteci akınının** durdurulmasını ve Doğu Türkistan'da yapılmakta olan **atom denemelerinin** yasaklanmasını istemişlerdir.(2)

Çin yöneticileri,Türk talebelerinin Milleti adına yapmış olduğu hak taleplerini yerine getireceğine, şimdi onları çil yavrusu gibi memleketin dört köşesine dağıtarak, geldikleri köy,nahiye ve şehir sınırlarının dışına çıkmalarına izin vermemekte, halkla temaslarını önlenmekte ve mektupları sansüre tabii tutulmaktadır.

Aslında Doğu Türkistan'lı Türk talebeler bu taleplerinde haklıdır.Çünkü Türkler hala Doğu Türkistan nüfusunun % 60 ını teşkil

etmektedirler.Buna rağmen ülkenin kaderini elinde tutan yöneticilerin % 90 ı Çinlidir.Mesela Doğu Türkistan Parti komitesinin başkanı Son Hanlıang adlı bir Çinlidir.Politbüro üyelerinin sayısı 15 dir.Bu üyelerin sadece üçü Uygur Türkleri, biri Kazak Türkleri ve birini de Moğol Türkleri teşkil ederken diğer 10 üyeyi ise Çinliler teşkil etmektedir.Merkez komitesinin üye sayısı 56 dır.Bunların 13 'ü Uygur Türkleri, 4 dü Kazak Türkleri, 2 si Kırgız Türkleri, 2 'sini Moğollar, 2 'sini Çinli Müslümanlar ve geri kalan 33 'ünü ise Çinliler teşkil etmektedir.(3) Mahalli Hükümetteki 9 bakanlığın 5 'ini Çinliler işgal etmektedirler.(4)

Doğu Türkistan Mahalli Vekiller Halk Kurultayı daimi komitesinin 16 üyesinin 9 'unu Çinliler oluşturmaktadır.(5) Doğu Türkistan Türkleri nüfus itibarıyla bu gün Çin Halk Cumhuriyetinde 3.durumdadırlar.Buna rağmen Çin'in kaderini elinde tutan, Çin Komünist Partisi Politbürosunda, Politbüro daimi komitesinde ve Merkez Komite Sekreterliğinde bir Türk üyesi yoktur.

Çin yöneticileri, sırf istatistiki maksatlar ve Çinli olmayan Milletlere eşit hak vermiş görünmek için Doğu Türkistan Türkleri'ne bazı makamlar vermek zorunda kalmıştır.Ama bu önemli makamlara getirilen Türk'lerin hiçbir selahiyeti yoktur.(6)

Eğer bir Türk lider kendi Milleti lehine bazı taleplerde bulunmuş, kararlar almış ve alınan bu kararlarda Çinliler'in menfaatlerine ters düşmüşse bu lider derhal görevinden alınarak "Terfiyen" Pekin'e sürgüne gönderilmektedir.Bu siyasetin kurbanı olan son Türk lideri Doğu Türkistan Mahalli Hükümetinin eski Reisi İsmail Ahmet'tir.

İsmail Ahmet 1979 yılından beri Doğu Türkistan Türklerine gerçek anlamda öz idare hakkının tanınmasını, Doğu Türkistan'a daha fazla

Çinli getirme işleminin durdurulmasını ve Doğu Türkistan Türkleri'ne kendi ülkesinde elde edilmekte olan zenginliklerden daha fazla yararlandırılmasını talep etmekteydi. Onun bu ısrarlı talepleri Doğu Türkistan'daki Türk ve Çinli yöneticiler arasında anlaşmazlıkların çıkmasına yol açmıştı. Bu anlaşmazlıkların büyümesi üzerine 1981 yılında Çin'in kudretli adamı Deng Xiaoping bizzat Doğu Türkistan'a gidip uzlaştırıcı rolü oynamak zorunda kalmıştı. Fakat İsmail Ahmet'in bu taleplerinden vazgeçmemesi üzerine Çin yöneticileri, onu görevinden alarak " Terfiyen " Pekin'e sürmüşlerdir. Azınlık Milletler Bakanı olarak atanan İsmail Ahmet, Pekin' de görüştüğü bazı Doğu Türkistanlılar'a çekinmeden hiçbir selahiyeti olmadığını ifade etmiştir. İsmail Ahmet'in yerine atanan *Tömür Davamet ise koyu bir çinci olarak bilinmektedir*. Nitekim Tömür Davamet' in Mahalli Hükümet reisliğine atanmasına karşı olan Doğu Türkistan Türkleri hissiyatlarını şu mısralarla dile getirmişlerdir.

Kulhuvallahu Ahat Allahu Samet
Pekin' e gitti İsmail Ahmet
Reisliğe atandı Tömür Davamet
Geri kalan işler Allah' a emanet.

Çin Komünist Partisi'nin eski genel sekreteri Hu Yaobang, 1986 yılında Ürümcü de yapmış olduğu konuşmasında, Çin'de sadece Milletler birliğine gerekli önemi veren Doğu Türkistan'lıların yükseltilmesi gerektiğini vurgulamıştı.

Çinliler Milletler birliği sözünden sadece Çinlilere körü körüne itaat eden kimseleri kasetmektedirler.

Keza Doğu Türkistan' da Hakim, Savcı ve Polis Müdürü olarak görevlendirilen Türklerinde hiçbir selahiyetleri yoktur. Türk Asıllı Hakim, Savcı ve Polis Müdürleri, Milliyetçilikle damgalanmak korkusundan suçu sabit olan bir çinliye ceza verememektedir.

Yardımcısı daima Çinli olan bir kuruluşun Türk asıllı sorumlusu, yardımcısı olmadan yabancı uyruklu herhangi bir kimseyle görüşmemekte, onların izni olmadan hiçbir karar alamamakta ve alınan kararda tatbik edememektedir.(7)

Bunun gibi durumlar, şimdiki çin yöneticilerinin halefleri gibi " Makam versekte selahiyet vermeyelim " Siyasetinin Doğu

Türkistan'da hala fiilen devam ettirmekte olduklarının delilidir.

Çin yöneticileri, Doğu Türkistan Türkleri'nin ekonomik durumunun düzeltilmesi olduğunu ileri sürmektedirler. Çinli yöneticiler Çin'in hammadde zenginliğinin % 85 inin Doğu Türkistan'da elde edilmekte olduğunu itiraf etmektedirler. Doğu Türkistan'da kış ortasında ayakkabısı olmayan, üstü başı perişan ve yatacak yeri olmayan, sokak ortasında koyun postuna sarılıp yatıp kalkan Türk' lere rastlamak mümkündür.(8)

Doğu Türkistan Türkleri'nin ekonomik durumunun hala asgari geçim şartlarının altında olduğunu başlıca sebebi, Çinlilerin tabii zenginlikleri devamlı olarak Çin'e taşıması ve Doğu Türkistan'daki petrol, uranyum, altın, gümüş gibi kaynakları bizzat kendi kontrolü altında bulundurup, bu tabii zenginliklerden elde edilen kazançtan Doğu Türkistan Türkleri'ni yararlandırmamasıdır.

Bugün Doğu Türkistan'da yalnız Karamay Bölgesinde yılda 5 milyon ton ham petrol elde edilmektedir. Doğu Türkistan'ın diğer bölgelerinde elde edilmekte olan Petrolün miktarı bu rakama dahil değildir. Çinliler Doğu Türkistan'da elde edilmekte olan bu petrolün gelirinden Doğu Türkistan Türkleri'ne beş kuruş dahi vermemektedir.

Çinliler son yıllarda Doğu Türkistan'da yetiştirilen at, katır ve eşek gibi hayvanları da Çin'e taşımaya başlamışlardır. Çinli yöneticiler, hayat şartlarını biraz düzeltebilmeleri için Doğu Türkistan Türkleri'ne serbest ticaret yapma hakkı tanımış olduklarını ileri sürmektedirler. Ama Doğu Türkistan Türkleri bu serbest ticaret yapma hakkını, kendilerine daima bir iş yeri açmak için Çinliler tarafından kullanılan bir taktik olarak telakki etmektedirler.(9) Çünkü ticaretle meşgul olan bir Türk otomatikman işsizlik kategorisinden çıkarılmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1- WASHINGTON POST 11.09.1981:REUTER, 08.04.1982:TEGESSPIEGEL17.09.1982:AFP,23.12.1985
- 2- ARF, 23-26.12.1985
- 3- ÜRİMÇİ RADYOSU, 21.02.1984
- 4- WORLD MUSLIM LEAGUE JOURNAL, No:4 ARALIK 1985
- 5- A.E.G.
- 6- DER SPIEGEL ŞUBAT 1983
- 7- A..G.E.
- 8- FAR EASTERN ECONOMIC REVIEW 29.08.1985
- 9- A.G.E.

Abdülrahim Ötkür

A.Şekür TURAN

Abdülrahim Ötkür ,zamanımızın tanınmış Türk-Uygur şairlerinden biridir.O şairliğin yanında eğitici ve ilim adamı olarak da tanınır.Benim 1948-1949 öğretim yılında okuduğum Urumçi Ortaokulu'nun müdürüydü.Şık giyinişi, hitabetinin güzelliği, çevredeki itibarı ve edebiyatçılığı ile bizim için bir semboldü.Urumçi'de Uygur Türkçesi' yle yayınlanan Şıncang,Erk,Yurt,Yalkın,gazetele riyle Altay ve Şarki Türkistan Medeniyeti dergilerinde güzel şiirleri yayınlanırdı. Ben bu yayınlardan onun şiirlerini kesip biriktirdim.Ayrıca şiirlerinin bir kısmının yer aldığı " Tarım Boyları " adlı kitabı da çıkmıştı. Bu kitap az basıldığından benim yaşımdaki çocukların eline geçmeyecek kadar kıymetliydi. Bu kitabı onun çok saydığı birisi vasıtasıyla ele geçirip arkadaşlarıma göstermişim.

Bazı siyasi sebeplerle Urumçi' den Kökat'a kadar Abdülrahim Ötkür'le beraber yolculuk ettik.Ötkür, Kökat' tan geri dönmek zorunda kaldı.Biz konumuz dışı bazı tatsız hadiselerden sonra kafile halinde yolumuza devam ederek, Keşmir, Hindistan yoluyla Türkiye'ye gelip yerleştik.Yıllar önce aldığım bir haberde Ötkür'ün öldüğü söylenmişti.Ötkür'ü ve şiirlerini tanıtan bir yazı yazmış "Kandak Kılısen Emdi" isimli şiiri çok ilgi görmüştü.Sonradan hayatta olduğunu öğrenip kitap göndermişim.Aradan yıllar geçtikten sonra postadan Ötkür tarafından adıma imzalanmış iki kitapla bir mektup geldi.Kitabın birincisi "İz" isimli tarihi bir romandı.419 sayfa olan bu eser

1913 senesinde Kumul'da Mançu istilacılarına ve onların yerli yordakçılarında Maksut Van'a karşı mücadele eden Timur Halfe'yi konu almıştı. Halfenin savaşları anlatılırken, o zamanki Kumul vilayetinin sosyal yapısı, mücadelenin sebep ve cereyanı, Türk-Uygur kahramanlığı ve nihayet Timur Halfenin kahramanca ölümü çok iyi işlenmiştir.

Ayrıca 1913 'de Kumul ayaklanmasının popüler kişilerinden Hoca Niyaz Hacı' nın nasıl kandırıldığı, hapisane hayatına ve hazin ölümüne de yer verilmiştir.Bana kalırsa romanın en güzel kısmı, Ensari' nin, Hoca Niyaz Hacı' ya verdiği kısa ve manâlı öğüttür.Romanda 1944 Gulca ayaklanmasına sahip çıkanlardan Ahmet Can Kasımî kısmen de olsa ilave edilenler arasındadır. Çünkü Timur Halfe, Hoca Niyaz Hacı ve Ahmet Can Kasımî' nin âkıbetlerinin şekilleri değişik olsa da benzer tarafları bulunmaktadır.

İkincisi ise " Ömür

Menzilleri" isimli 206 sayfalık şiir kitabıdır.Kitapta; 68 şiir, 1 destan, 3 mensur şiir yer almıştır.Kitabın ön sayfasında Ötkür'ün kısa biyografisi ile bir resmi vardı.Ötkür ve çağdaşları olan edebiyatçılar memleketlerinde oluşan hızlı siyasi değişikliklere ve büyük çaptaki rejim olaylarına uyum sağlama çabası içinde ömür tüketmektedirler.Çünkü Çin'de iş başına gelenlerin ekseriyeti Uygur Türkleri' ne karşı

Rubailerinden Örnekler

*"Kara yıllar böşgügige tuğuldum
Tuguldu mu kapes içre boğuldum
Ömrüm mening hasret bilen öter mu
Elge hizmet kılay digen oğuldum."*

Karanlık yılların beşiğine doğdum.
Doğdum, kafes içerisinde boğuldum
Ömrüm benim hasret ile geçer?
Milletime hizmet edecek oğuldum

*"Törelmek mening öz işim midir?
Toğulmaklık mining hahışım mıdır?
Anamning karnığa sıkkan iken men
Cahânga sığmayan şu bışım midir."?*

Yaratılmak benim kendi işim midir?
Doğmak benim kendi işim midir?
Anamın karnına sığmışken ben
Cihâna sığmayan şu bışım mıdır.?

acımasızdır.Onun için bu memlekette yazı yazmak, temkinli olmaya, yöneticileri ürkütmemeye dikkat etmekle mümkün olur.Buna uymayan Gulcalı L.Muttalip, Büğürlü Abdülaziz Han Damolla, Hotenli Kurban Kutay ve Fethettin Erkin gibi yazarlar işlemedikleri suçları zorla yükletilip öldürülmüşlerdir.Ötkür' ün bunları bildiği için, 1949-1956 seneleri arasında , şiir yazmadığı bu kitabından anlaşılmaktadır.

Ötkür Türk-Uygur Edebiyatı ve Uygur Türkçesi' nin bütün inceliklerini bilen bir âlimdir.Onun için, memleketinde neşredilen klâsik eserlerin bir çoğunda, O' nun emeği geçmekte olup, KUTADGU BİLİĞ gibi ilmî eseri, yaşayan Uygur şivesine manzum olarak aktaranların başında Ötkür' ün " Çıllang Horuzum, çıllang ",

"Rubâiler "... gibi eserleri gelmektedir.Bu eserler Uygur Türkleri için olduğu kadar, bütün Dünya Türkleri için büyük bir kazançtır.

Abdülrahim Ötkür' ün 1956'dan sonra yazdığı şiirler, oradaki günlük hadiseleri konu almaktadır.Meselâ, " İz ", " Yangusu Tang meş'eli" " Hasiyetlik Uçrışış ", " İt Ürer, Kervan Yürür", şiirlerinde o memleketin insanına vermek istediği mesajı ulaştırmayı çok iyi başarmıştır.Diğer şiirleri, edebi yönden ele alındığında değer taşıyorsa da kanaatimizce Ötkür, edebiyat yoluyla fikir üreten bir edip olarak tanınmıştır.

Şimdi onun sanatını göstermesi bakımından şiirlerinden birkaç örnek vermek istiyorum.

Şiirlerinden Örnekler

"Pırakında bolup mecnun
Yanarmen şemidek her tün
Erip cismim akar közdın
Yışım dürdane, dürdane "

"Çaçım belde hasam kolda
Bu nursız közlırım yolda
Kişi körse bu halımni
Bolur heyrane-heyrane "

*Firâkında olup Mecnûn
Yanarım mum gibi her gece ben
Erip cismim akar gözümnden
Yaşım dürdane, dürdane*

*Şaçım belde bastonum elde
Bu fersiz gözlerim yolda
Kim görürse bu halimi
Olur hayrâne, hayrâne* (Hayrete düşer)

DOĞU TÜRKİSTAN UYGUR EDEBİYATI

Celâlettin BATUR

Türklerin eski yazı dili örnekleri bu güne kadar Göktürk, Uygur, Mani, Soğd, Brahmi, Süryani alfabeleri ile az bir kısmı ise Tibet ve Çin işaretleri ile gelmiştir.

İlk yazı dili örnekleri Orta Asya'da yani Türkistan' da gelişmiş olan edebiyatın temelini teşkil ederler.Kültiğin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtları Türkler'in tarihi, içtimai ve siyasi durumunu gelişmiş, güzel bir dille anlatan en mühim, en uzun yazıtlardır(1) .Orta-Asya Türk kültürünün gelişmesinde ve yayılmasında Uygurlar'ın rolü büyük olmuştur .Devlet yönetimi ve yerleşik hayata geçmedeki başarıları yanında, Türk düşünce hayatında da bir takım aşamalar yapmışlardır(2).Göktürklerle aynı devirde ortaya çıkan ve onları yenerek yerlerine yeni bir Türk devleti kurmuş olan (742-840) Uygurlara ait eserlerin bir kısmında günümüze kadar gelmiştir.Bunlarda eski Türk Edebiyatı' nın seçkin örneklerini veriyorlar.Geçen yüzyılın sonlarında ve bu yüzyılın başlarında Doğu Türkistan'ın Turfan havalisinde yapılmış olan kazılarda elde edilmiş olan malzeme, eski Türk Kültürü' nü türlü bakımlardan açıkladığı gibi, Türk dili ve edebiyatına ait eserleri de ortaya çıkarmıştır.Göktürk'lerden kalan edebi eserlerin çoğu yazıtlar halinde iken, Uygurlara ait olan yazmalardır.Büyük bir kısmı dini mahiyette olan bu yazmalar, kağıt üzerine yazılmış parçalar (fragmentler) yani tam olmayan eserlerdir.Birçokları eksik olup bozulmuş küçük kağıt parçalar halinde bulunmuşlardır.Türlü içtimai şartlar altında, türlü alfabelerle kaleme alınmışlardır.

Uygur edebiyatını üç büyük çağa bölerek incelemek mümkündür:

- 1-İslâm'dan önceki edebiyat,
- 2-İslâm tesiri altındaki edebiyat,
- 3-Batı tesirinden doğan edebiyat.

İslâmiyet'ten Önceki Türk-Uygur Edebiyatı:

Yaşadığımız asrın başlarına doğru Orhun, Selenge, Yenisey, Turfan, Koça, Kuçar, Hoten ve başka yerlerde yapılan araştırmalar neticesinde Uygur Türklerinin edebiyatına ait birçok eserler kazılardan çıkmıştır.Çoğu Budist ve Maniheizt gibi dini konuları işleyen bu eserden incelenebilmiş olanlarının büyük kısmı dua ve ilahi öğütlerdir.Bunlardan başka " Caştani Beğ hikayesi, İki Kardeş Hikayesi, Altın Yoruk Hikayesi " vs. gibi edebi parçalarda ele geçmiştir.Gerçi bu devreye ait zengin destanlar kaybolmuş isede, Çin ve İran kaynaklarında bazı özetlemeler kalmıştır.Bunlar Türeyiş ve Göç destanlarıdır (3).Yapılan kazılar sırasında ele geçen eski Uygur şiirlerinin bir kısmı batılı Türkologlarca yayımlanmıştır.Türk edebiyatı tarihçisi Reşit Rahmeti Arat (1900-1964) Eski Türk Şiiri adlı kitabında, Uygurlara ait 27 şiiri (buna İslâmi muhitinde yazılan 6 şiir ile bir " Fal kitabı" da dahil) şerhleri, izahları ve bugünkü Anadolu Türkçe'sine çevrilmiş metinleri ile ortaya koymuştu bu eserlerde yer alan Uygur şiirlerinin 20 tanesi Buda muhitinde, 7 si Mani muhitinde, 6 sıda İslâm muhitinde Uygur yazısıyla yazılmış şiirlerdir.Bu şiirleri VIII-XIII y.y. arasında yazmış olduğu tespit edilmiştir.Koşuğ, Koşma, Takşut, Takmak, Yır, Kuğ... gibi adları taşıyan bu şiir veya nazımların çoğu dini ilâhiler, methiyeler, ölüm ve cehennem tasvirleri, öğütler, niyazlardır.Fakat bu metinlerin arasında (bazı parçalarda bütün olarak) güçlü tabiat şiirleri, lirik aşk şiirleri, yiğitlik terennümleri ve hikmetlerde bulunmaktadır.

Uygurlarca şiir örneklerinde hece vezninin bazı ölçüleri (4+3, 5+3, 6+6 hece sayısı genellikle 7-15 arasında değişir) ile üçlük ve dörtlük düzenin (a a b b; a a a a; a b a b) kullanıldığı görülür.

Reşit Rahmet arat eski Türk şiiri adlı kitabındaki önemli bir hizmeti' de Aprunçur Tiğin

adlı; şimdiye kadar eseri bilinen ilk Türk Uygur şairini, iki şiiri ile bulup edebiyat dünyasına tanıtmış olmasıdır. Bu şairin Uygurların ilk devresinde Mani muhitinde yetiştiği anlaşılmaktadır. Başlangıçtan bu yana hem adıyla her 1. eseriyle bilinen en eski Türk Uygur şairleri şöye sıralanmaktadır:

- 1-Aprıncur Tiğın (İki şiiri ile biliniyor)
- 2-Kül Tarkan (Yalnız adıyla biliniyor)
- 3-Sıgku seli Tutung (Türk illerinden ve törelerinden genişliğine bahseden meşhur Çin seyyahı Huen-Tsang'ın seyahatnemesini 10'uncu asrın ilk yarısında Uygurcaya çevirmiştir. Bu eser Paris Milli Kütüphanesinde saklanmaktadır.)
- 4-Ki Ki (Buda muhiti içinde yerleşmiş olan bu şairin (Eski Türk Şiiri; sayfa 186 ve 195'te yer alan) iki şiiri bulunmaktadır.)
- 5-Pratyaya şiiri (Aynı eserin 150 ve 156 sahifelerinde yer alan iki şiiri vardır.)
- 6-Asıg Tutung (Bir dörtlük içinde adı geçmektedir.)
- 7-Çisuya Tutung (Bir şiiri vardır.)
- 8-Kalım Keyşi (Buda muhiti içinde yetişmiş olduğu sanılan bu şairin aynı kitabın 164. sayfasında bir niyaz şiiri bulunmaktadır.)
- 9-Çuçu (Divan-ı Lügat-it Türk' de adı geçen bu şairin elde mevcut şiiri yoktur. Ancak Kaşgarlı-Mahmud'un verdiği manzum örneklerden bir kısmının bu şaire ait olduğu tahmin edilmektedir)

Büyük Fütihat yapan muazzam devletler kuran Türk Milleti'nin en eski devirlerinden beri kahramanlık destanları yarattığında şüphe yoktur. Bunlar arasından: Türeyiş Efsanesi, eski bir Türk hakanı, insan soyunda görülmemiş derecede güzel olan kızlarını insanlarla evlendirmeye kıyamadı. «Onlar ancak tanrılara layıktır» diye düşündü. Kızlarını herkesten uzak tutmak için yüksek bir kuleye yerleştirdi ve gelip onları nikâh etmeleri için Tanrı'ya yalvardı. Gök Tanrı, Bozkurt şekline bürünüp geldi. Kızlarla evlendi. Onlardan doğan nesiller, Dokuz Oğuz ve On Uygur boylarını meydana getirdiler.

Destanlarda mitolojik kişiler, olağan üstü olaylar da yer alır. Her Türk boyunun sözlü geleneğinde milli özellikleri yaygınlaştırmak amacıyla oluşturduğu destanlar vardır. Bunların en önemlileri: Göktürk destanları, Uygur destanları, Kırgız Türkleri'nin Manas destanı, Oğuz Türklerinin Oğuz Kagan ve Alper Tunga destanlarıdır.

İslâmiyet Tesirindeki Türk-Uygur Edebiyatı:

Türkler İslâmiyeti, devlet dini olarak X. asrın ilk yarısında kabul ettiklerinden bu devirden sonraki edebiyatlarında, Türk-Uygur edebiyatı üzerine kurulmuş İslâmi bir edebiyat olmuştur. İslâmi Türk edebiyatı birçok dini terimleri Budizm, Maniheizm dini edebiyatından miras almıştır. İslâm devrinin ilk Türkçe eserlerinden olan Kutadgu Biliğ müellifi «Dinleyin Ötüken Beği ne diyor?», «Dinleyin Yağma Beği ne demiş?» gibi mısralarıyla eski Orhun devrinin, edebiyatını hatırlatır...

Türlerin İslâmiyeti kabul etmeleriyle Moğol istilası arasında geçen üç asrın (920-1120) da elde edilen edebi mahsullerden Divan-ı Lügat-it Türk, Atabetü'l-Hakayık, Ahmet, Yesevi ve dervişlerinin hikmetleri ve bazı hukuk vesikaları gibi eserleri biliyoruz. Kaşgarlı Mahmud'un ifadesine göre, bu lehçede yazılmış olan edebiyatı, «Hakaniye Türk Edebiyatı» diye kabul etmek gerekir. XI. XII. yüzyıldan sanılan Türkçe Kur'an tercümelerinin «Hakani Türk» muhitinde yapıldığı sanılır. Nitekim Kaşgar tarihini yazan Almalıklı Abul Futüh Abdal Gaffar B. Huseyn, babası aslen Humari (?) nispetli ve Gazneli olup Kaşgar'da yerleşen Al-Huseyn B. Ali B. Halaf B. Cibril Kaşgar İmamı iken, oğlu ile birlikte Kur'an tefsiri yazmakta idiler. Bir gün Kaşgar hanı Abdal-Gaffar'ı çağırmişti. O da Kelâmullah-ı bırakarak Han'ın davetine icabet etmek isteyince, babası ona beddua etmişti. Abdal Gaffar, at üstünde Han'a giderken, attan düşüp H. 486/1093 tarihleri arasındada ölmüş olduğu rivayet edilmektedir. Türkleri Allah'ın ordusu olarak tavsif eden hadisi Kaşgarlı Mahmud'a rivayet eden, Kaşgarlı İmâm Hüseyin B. Halaf Kur'an tefsiri yapan zât olsa gerek. (4)

İslâm dininin Türkler arasında yayılması Türk Dili ve Kültürü'nün gelişmesi üzerinde iyice müessir olmuştur. Bir taraftan Ahmet Yesevi, Hakim Ata, Süleyman Ata gibi şairler tarafından halk edebiyatı mahiyetindeki ilahiler, hikmetler ve umumiyetle mevzelerden ibaret şiirler vücuda getirilirken bir taraftan da Kur'an tercüme yolu ile Türkçe yeni İslâm'i deyimlerle zenginleştirilmiştir. Bu suretle müşrik Türk yazarlarının kabul ettikleri yabancı terimlerde de değiştirilmiş, Türk edebiyatı diline yeni yeni mefhumlar katılmıştır.

Uygur Türkleri İslam muhiti içinde Yusuf Has Hacip, Mahmut Kaşgari, (Kaşgarlı Mahmut)

Ahmet Yükneki, Ahmet Seyit Kaşgari, Celaledin Muhammed, Tabib Yarkendi, Muhammed Mirza, Haydar Devleti, Sedin Kaşgari, Mirza Muhammed Çirasi, Sadreddin Kaşgari, Muhammed Yusuf bin Kaşgari, Molla Muhammed Sadık, Muhammed Sadık Yarkendi, Muhammed Sadık Yenihisari, Celaledin Katip Yarkendi, Molla Muhammed Timur Kaşgari, Seddi Kaşgari, Abdulveli Sermeni, Mola Musa Aksui, Molla Musa Sayrami, Bilal Nazım, Abdurrahim Nizari, Muhammed Baba Hoca Hoteni, Muhammed İbni Sedir Zeyneddin, Kaşgari gibi tarihçi, edip, hukukçu, dilci, astronom, kimyacı, tabip, coğrafyacı, matematikçi ve şairler olarak yetmişbeşden fazla büyük isim yetiştirmiştir. Bunların yazmış oldukları eserlerin yekünü 130 dan fazla olup, bu eserlerin büyük bir kısmı halen Leningrad Milli Kütüphanesinde saklanmaktadır.

Türk Uygur bilginlerinin Arapça'dan, Farsça'dan Uygur diline tercüme ettikleri eserleri de göz önünde bulunduracak olursak yukarıda vermiş olduğumuz rakam 250 den fazla olur.

Orta-Asya İslam ordusunun kültür değişme ve bocalamasında, şüphesiz pek büyük rolü olmuş, Türk kavimlerini Orta-Asya sahasının gerçek sahipleri haline getirmiş, Türk Dili ve Edebiyatına, yeni kültür inkişafını temin etmiştir. İşbu yeni Türk kültür gelişmesi merhalelerini, ana hatları ile bize tanıtan, Karahanlı devletinin iki unutulmaz mütefekkeri Kaşgarlı Mahmud' la Balasagun' lu Yusuf Has Hacip olmuşlardır. Bunlardan birincisi XI. asır Orta-Asyasının yetiştirmiş olduğu en büyük filologu olup, Türk Halk Dili ve Edebiyatını ayakta tutmuş, O'nu çağının milli bir kültür taşıyıcı abidesi olarak, yeni bir hamle ile ortaya atılan Arap Kültürüne karşı koymuştur.

İkincisi ise devrin klasik ve edebi Türkçesini, edebi nazım şekline koyarak, Orta-Asya kültür akışında ağırlığı hissedilen İran Edebiyatı seviyesini aşacak duruma getirmiştir. Bu

suretle, Kaşgarlı Mahmut İskenderiye filoloji mektebi metodunda Türk dil ve gramer geleneğinin kurucusu Has Hacip'in ise Türk nazım edebiyatı mektebinin yaratıcısı sıfatıyla, Türk milletine yeni bir kültür merkezi temin etmiştir.

Hiç şüphe yoktur ki, yeni İslam Medeniyeti çevresi içerisine kapatılan Türklerin bu tesir altında ezilmemeleri, bu konudaki milli taassup ve karşı koymaları sayesinde kabul olmuştur. Her ikisinde Türk dilinin yükselmesine azmetmiş, bu konuda gereken çabayı sarfetmişlerdir.

Divan-ı Lügat-it Türk

Divan-ı Lügat-it Türk adındanda anlaşılacağı üzere, Türk Lügatlarının bir nevi divanı olup Karahanlı devri Türk ağızlarının oldukça zengin bir sözlüğüdeğerindedir. Yazarı

Divan-ı Lügat-it Türk'ün Müellifi Kaşgarlı Mahmud'un Çalışırken Tasviri

nesepeçe, yüksek bir Türk ailesi mensubu olup, çeşitli Türk boyları arasında topladığı dil malzemesini tevsit etmek üzere, ayrıca türlü halk edebiyatı nevelerini de tanık olarak ileri sürmeyi ihmal etmemiştir. Bilhassa, milliyetçi bir Türk mütefekkeri olması sebebiyle, tek mil Türk illerini ve bozkırlarını dolaşarak Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma ve Kırgız boylarının dil ve kafiyelerini, yani

edebiyatlarını, bütün incelikleri ile topladığını, ısrarla söylemeyi lüzumlu görmüştür. Büyük bir kültür hazinesi olan Divan'ın içerisine aldığı mühim kültür kelimelerini izah gayesiyle başvurduğu atasözleri, mersiye, destan, hikmet, vecize pendnâme, bahâriye ve emsali gibi, yeni Türk halk edebiyatına ait olan hemde halk edebiyatı ile klâsik edebiyat arasında köprü vazifesini gören edebi eserlerin en izlenenleri Edib Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l-Hakayık'ıyla Ahmet Yesevi'nin Divan-ı Hikmet'i, Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyası ve birtakım dini eserlerdir. Atabetü'l-

Hakayık, Kutadgu Bilig gibi devri için geniş bir yayılış ve inkişaf sahası bulmuş sufiyane bir eserdir.Gördüğü rağbet üzerine,başka başka adlarlada şöhet bulduğu bilinmektedir.

Tam yazılış tarihi bilinmemekle birlikte XII. asır Türk edebiyatı mahsullerinden sayılmaktadır.Yazar, eserin dilini « Türk dili » yahut sadece « Türki » diye adlandırdığı halde, esere takriz yazan Arslan Hoca Tarhan, doğrudan doğruya «Kaşgar Tili » nde yazıldığını açıklamaya lüzüm görmüştür.Fakat bu deyimler arasındaki ifade farklarına rağmen, Atabetü'l-Hakayık, çağının klasik edebi Türkçesinden yazılmıştır.Konu ve edebi nevi itibariyle Kutadgu Bilig'in bir devamı olan Atabetül-Hakayık, dil bakımından bazı ayrılıklar göstermektedir.Bu Orta-Asya sahasında vücuda getirilen bütün eserlerde göze çarpan bir gerçektir.Yazarın kabile mensubiyeti, müstensihlerin bilgili ve kültür seviyeleri, elbette eserlerin dilinde, yapılışında ve nevinde tesirsiz kalamazdı.Buna da coğrafi ve kronoloji şartlarında tesiri inkar edilemez.İmlâ, kelime değişikliği işbu tesirin doğurduğu gerçeklerden biridir.Hatta bazen Atabetü'l Hakayık'ta olduğu gibi, yazarın ad ve soyu, eserin yazılış tarihi ile müellifi dahi lâıykıyla bilinmemektedir.

Ahmet Yesevi Hikmetleri :

Filoloji ve Lengüistik bakımlardan Orta-Asya'nın Karahanlı Devleti Türkçesi üzerinde en kuvvetli ve tesirli edebi unsur, Ahmet Yesevi'nin hikmetleri olmuştur.XII. y.y asır mutasavvıf şairlerden olan Ahmed Yesevi,lakabından da anlaşılacağı üzere Yesili bir Türk evladı idi.Hakkında çok faydalı bilgi F.Köprülü tarafından derlenerek, derinden derine , Anadolu' nun aynı tip ve ayardaki şairi Yunus Emre ile mukayese edilmiştir.Coğrafi ayrılıklara rağmen, çok verimli olan bu iki mutasavvıf şâirden, bilhassa Ahmed Yesevi, ilk Türk mekebinin gelişmesinde müessir olmuş, sade Türkçe sınırlarının genişlemesini temin etmiştir.Buna göre' de Ahmed Yesevi, çağdaşı Mahmudoğlu Edib Ahmed 'i ve Kutadgu Biliğ gibi , arkada ilk Türk klasik manzum Türk edebiyatı mektebinin kurucusu kıymetini taşıyan büyük bir eser bırakmış, hatta onun genişlemesine engel olmuştur.Halkın içinden yetişme bir aydın yazar sayıldığından, ruh okşayıcı ve çekici olan hikmetleri sayesinde, pek kısa bir zamanda, çadırlarda yaşayan Bozkır Halkı'nın düşünüşü üzerinde geniş tesirleri yaratmış, bahtiyar, efsanevi şahsiyetler seviyesine

yükselmiştir.Mevcut kaynaklara göre, Ahmed Yesevi 562 Hicri = 1166 Miladi yılında vefat etmiştir.

Saraycık Testisi Yazısı :

Yusuf Has Hâcip, Edip Ahmet, nihayet Ahmed Yesevi gibi üç mümtaz şairin, didaktik mahiyetteki, yeni hikmet tarzındaki edebiyat neveleri elbette tesirsiz kalamazdı.Halk ruhunu okşayan bu hikmetlerden, bilhassa halk edebiyatına yakıştırılanlar, yalnız kağıt üzerinde kalmamış, diğer sanat eserlerinede geçirilmiştir.Testi, tepsi madeni eşyalarda olduğu gibi bunlar beyitler halinde usta hattadlar tarafından, çeşitli eşyalara hakedilmekle, hem cemiyet zevkini okşamış, hemde tasavvuf edebiyatının yayılımına hizmet etmişlerdir.Saraycık Testisi adıyla araştırmalarda yer almış olan bir testi üzerindeki iki beyit, klasik edebiyat havasının, uzun zaman Orta-Asya halkı arasında yaşamış olduğuna kuvvetli bir delil teşkil etmektedir.1909 yılında yapılan bir kazı esnasında elde edilen bu testideki beyitin biri doğrudan doğruya Kutadgu Bilig'den diğeri ise aynı değerdeki diğer meçhul bir eserden alınmıştır.Yesevi'den de alınmış olabilir.

Kutadgu Biliğ Mukaddimesi :

Yazarı bilinmemekle birlikte, eski Kaşgar Türkçesi'nin nesir örneği olması itibarıyla, Kutadgu Bilig mukaddimesi, Karahanlı edebiyatı için, büyük bir değer taşımaktadır.Kutadgu Biliğ'den takriben 100-200 yıl sonra yazıldığı iddea edilmektedir.Yusuf Has Hâcip'e atfedenlerde vardır.Fakat birinci iddia daha uygun görülmektedir.Üslubu, muhtevası ve edası bunu tamamıyla teyid etmektedir.Bâ husus ki Kutadgu-Biliğ'in elimizde mevcut üç nüsha fihristinde bu bahis, birbirinden farklı şekildedir.Bu düzensizlik, bizzat yazarın elinden çıkmadığını göstermektedir.

(Sürecek)

Kaynaklar

- 1 - Meydan Laurse cilt 19 S.476
- 2 - T.D.E.K Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü S.390. 393
- 3 - Uygur Türkleri E.Alptekin S. 35. ten 41 e.
- 4 - Türk Kültür Tarihi : (İslamiyetten Önceki Türk Kültürü Tarihi ve İslama Giriş). Emel Esin S. 171

Varlıklarından Güç, ilham ve destek bulduğumuz, Doğu Türkistan' ımızın kurtuluşu yolunda ümit ışığımız olan muhterem insanlarımızdan Osman Nuri ŞEN Beyefendi Doğu Türkista' a ait olan duygularını şöyle dile getirmektedir.

D O Ğ U T Ü R K İ S T A N

TÜRK' ÜN DOĞDUĞU YER DOĞU TÜRKİSTAN
Beynimdir, kalbimdir, sine vatanım
GELDİ İSTİKLÂLİN ÇAĞI TÜRKİSTAN
ANA KUCAĞIDIR ANA VATANIM

Gün gösterilmemiş gün mazlumları
İslâm dünyasının din mazlumları
Türklük dünyasının en mazlumları
AZ KALDI ŞAFAĞA TAN' A VATANIM

Alır Gök Bayrağı çeker gelirim
Zafer meşalesi yakar gelirim
Kılıçımı kın ' dan çeker gelirim
Mezar olacaktır Çin' e vatanım

Çinliler girdiya aslan postuna
Fakat her şey rücu eder aslına
BİR GÜN BOZKURT BAŞLAR CİHAD FASLINA
DOYUNCAYA KADAR KANA VATANIM

ALLAH (c.c) gariplerdir diye vaat var
ALLAH (c.c) haklılara yardımcı ve yâr
Gök Bayrağı ÇEKECEĞİN SAAT var
O da GİZLİ İKİBİNE vatanım

DEVRİ MÜBAREKTİR SATUK BUĞRA HAN
ÜMİTSİZ KILMASIN ZEVALİ ZAMAN
TORUN' U TEN' İNDE GELİR BATUR HAN
DÖNER MUTLAK ŞANLI DÜNE VATANIM

ALLAHİM (c.c) NASİP KIL İSTİKLÂLİNİ
RABBİM (c.c) NURLU EYLE İSTİKBÂLİNİ
TAŞIYAMAZ OLDUK ESİR HALİNİ
ŞEN OZAN' IN FEDA SANA VATANIM .

Osman Nuri ŞEN
(Almanya)

UYGUR TABABETİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Dr.Hacı Abdullah ÖZHAN

Doğu Türkistan Büyük Türk Milleti'nin tarihi ana yurdu, kültür ve medeniyetimizin beşiği ve kaynağı olmak vasfını, günümüzde de tarihi araştırma ve gelişmelere paralel olarak daha da perçinleyerek devam ettirmektedir.

Elimizdeki bu yazı " Doğu Türkistan Eyalet Hükümeti Sıhhiye Nezareti " (Sağlık Bakanlığı) tarafından 6 yıllık yorucu ve ilmi araştırma ve çalışmalar neticesinde hazırlanarak " *Uygur Tababet Kamusu* "adı ile 1985 yılında Urumçi'de neşredilmiştir.

Kamusun Yazarları;

İshakcan Mehmet :Sağlık Bakanı
Abdullah Rahmetullah :Eyalet Halk sağ.neş
H. Bahattin Cemalettin :Hoten
Hacıoğlu Ahmet Hacı :Hoten
Zunun Kari :Kaşgar
Abdulhamit Yusuf :Hoten
Hasan Damolla :Kuçar
Dr.H.Abdullah Özhan :Yarkent İli Uygur

Tababet Hastahanesi .

Uygur Türk Tababetçiliği, 3000 yıllık tarihe sahip olup Türk milletinin tarihi medeni ve kültürel miraslarının en önemlilerinden biridir.Türk milleti her türlü maddi ve manevi zenginlikleri cümlesinden ilim, fen, zenâat ve sanat sahasında olağanüstü keşifler ve cevher yaparak kendisinin parlak medeniyet hazinelerinin oluşmasına, dolayısıyla Asya ve dünya medeniyetinin yükselmesi için şanlı katkılarda bulunmuştur.

Uygur Tebabeti Tarihi gelişim devrelerinde, kendi arasından yetiştirdiği *Emçi, Atasagun, Tabib* ve eczacıların sayısız vasıtalı veya vasıtasız başarılı veya başarısız tıbbi tecrübeleri Darager denilen kimyacıların icatlarının toplanması, tasnifi evlattan evlada bırakılması neticesinde meydana gelmiş ve gelişmiştir.Bu da Türk halkının uzun tarihi gelişim devrelerinde ilmi tecrübe ve muhtelif hastalıklara karşı vermiş olduğu mücadelesinin ilmi yekünüdür.

Bildiğimiz gibi Türkler, medeniyeti çok eskiden gelişen tarihi milletlerden biridir.Çin ve Avrupa kaynaklı arkeolojik tetkikler neticesinde ortaya çıkan delillere baktığımız zaman Türkler milattan birkaç asır önce bugünkü Balkaş Gölü civarı ile Hişi Koridoru etrafında 3. asırdan itibaren, Balkaş Gölü ile Tanrı Dağları arasında 4.asırdan , Tarım Bostanlığında 5. asırdan itibaren Moğolistan ve Tanrı Dağlarının kuzey ve güney eteklerinde yaşadıkları ve parlak medeniyetlerini bu bölgede kurdukları görülmektedir.Çin kaynaklarından *Tarihname* ve "*Hunlar Tezkeresi*" 9. cildinde "*Tanrı dağlarının*

güneyindeki Tarım Bostanlığı 4 ve 5. asırlarda sırf Türklerin meskün yerleridir" denilmektedir.

Tanrı Dağlarının kuzey ve güney eteklerinde yaşayan Uygur Türklerinde hayvancılık, çiftçilik, bahçecilik ve el sanatları tekniği hayli gelişmiştir.Türkler bu topraklarda buğday, mısır, pirinç, bezir, nohut gibi tahılları ekmekte ve gıda yönünden kendilerine yeterli hale gelmişlerdir.Ayrıca üzüm, dut, armut (neşput), nar, inci, kaysı, karpuz, kavun ve ceviz gibi meyvaları yetiştirmişlerdir.Kendir ve pamuk gibi endüstri bitkilerini yetiştirmek suretiyle bunlardan kumaş dokuyup giyinmişlerdir.Tarihi kaynaklara göre Tarım havzasında üzüm 3 bin yıl önceden yetiştirilmeye başlanmıştır.

M.S. V. asırdan itibaren Türkler alfabeyi kullanmaya başlamışlar medeniyet ve kültür ürünlerini yazılı hale getirmişlerdir.Bilindiği gibi yazı bir milletin medeniyet ve kültürü için bir ölçüdür.Doğu Türkistan da bu ileri derecedeki medeniyet ve kültür ürünleri nin yazılı kaynakları ile arkeolojik maddi eserleri çeşitli yollarla yurt dışına, Berlin, Londra, Moskova, Leningrad, Tokyo ve Paris müzelerine kaçırılmışlardır. Bunların bir kısmı ilim dünyasına ilan edilmiş ise de, büyük bir kısmı gün ışığına çıkarılmamıştır.Çağlar boyunca Doğu Türkistan'da yaşayan Türkler'den dünya çapında mezkur alimlerden hüküma (Tabip) tarihçi, filozof, yazar, şair, hayvancılık, tarım ve kültür tarımcılığı uzmanları, mimarlar, usta heykeltıraşlar, ressam ve müzisyenler ve ünlü tercümanlar yetişerek Türk kültür ve medeniyetinin gelişmesinde büyük rol oynamış şan ve şerefler kazandırmıştır.

M.Ö. 770 yılında, Çin'de yazılan *Hoangdi Nicing Suvin'* in "*Yabancıların Faydalı Tedavi Usulleri ve Faydalı reçeteler Hakkında*" adlı eserde Doğu Türkistan'ın tabii muhiti, hastalık ve hastalıklar hakkında bilgiler veriliyor: "*Doğu Türkistan (Batı Ülkesi) altın, kaştası mekanı D. Topraklar kumlu ve taşlı olup çok geniş bir ülkedir.Rüzgarları, boranları çok, toprağı serttir.Halkları dağlarda oturular.Bu halk yünlü kumaşlardan giyinirler.Yağlı ve kuvvetli gıdalarla beslenirler.Onun için dış hastalıklar (harici illetler) onların bedenlerini zehirleyemezler.Onlar için iç hastalıklar daha önemlidir.Onlar bu hastalıkları tedavide zehirli ve güçlü ilaçları kullanırlar.Onun için zehirli ve güçlü ilaçlar Türk illerinden gelir.Zehirli ilaçların yan etkileri kuvvetli olduğundan aynı şekilde ve ölçülü kullanılmadığı takdirde zehirlenme ve ölümlere yol açarlar.Genelde zehirli ilaçlar kullanmak hekimliğin ileri derecede geliştiğinin delilidir.*" deniliyor.

M.S . 3. Yüzyılda Çin'de yazılan " *Dağ ve Deryalar hakkında kıssa* "adlı eserde ve "*Muhazeret Tezkeresi*" adlı eserde Türk illerinin kokulu şarabı Zarangza Çiçeği , Nilüfer, kaş taşı Ünnaflı, Üzüm, Yonca, Bezir, Ceviz, Mercimek (Bir tür maydonoz) Yumgaksüt, Soğan, Havuç, Sarımsak, Ispanak, Terhemek, Kavun, Karpuz, Pamuk gibi Çin'de Batı Ülkelerine özgü ürünlerin sırf Türk ülkelerinde yetiştirildiği ve bu ürünlerin eskiden beri Çin'e ithal edilip hastalıkların tedavisi ve başka işlerde kullanıldığı beyan edilmiştir.Ecdatlarımızın kavun, karpuz, salatalık gibi bitkilerin yetiştirilip kullanılmaları esasında onların sap kısmının kötü tadı olan, acı hatta onların mide bulandırıcı tesirinin olduğunu keşfetmişlerdir. Ve bu meyvaları yerlerken bu kısımların kesilip atılmasını adet haline getirmişlerdir. Bu adet nüshil ilaçların yapımında kullanılmışlardır.

Milattan bir kaç asır önce Çin'de hüküm süren Han Sülesi zamanında Türk ülkelerine elçi olarak gönderilen Çin elçisi " Batı Diyarlardan Hatıralar" adlı tarihi seyahatnamesinde " *şayet Elçi Cakçan batıdaki Türk illerine gitmemiş olsaydı bir çok ilaç ve bitki türleri Çin'e gelmemiş olurdu.* " Diye yazmaktadır .

M.S. 659 Yılında Tank Hanedanı sarayınca yazılan " Yeniden Tanzim Edilen İlaçlar Kamusu " adlı eserde Türk illerinde yetiştirilen 114 adet bitkiden bahsedilmektedir. 652 yılında " *Bin Altına Denk Önemli Reçeteler* " adlı tıbbi kitapta ve ondan sonra yazılan " *Gizli Reçeteler* " adlı kitapta *İdikut*' un ömür uzatan şerbetinin terkibi ve kullanıldığı hastalıklar hakkında bilgi verilmektedir. Tarım havzasının Çumu adlı kentinde doğup orada yaşayan Buda dini alimi ve Meşhur *Türk Uygur Hekimi ŞİRHAN* Tibet'e dış hekimi ve müderris olarak davet edilmiştir. Tibetliler ona saygı ifadesi olarak *CANBEŞLA HAN* adını vermiştir. O, Tibet'te bir çok tıbbi eserler yazmıştır. Bunlardan en önemlileri :

M.S. 3-9. yüzyıllar arasında *Hoten, Turfan ve Kaşgar Tikistleri* adlı dünyaca meşhur eser vücuda gelmiştir.Bunlardan *Turfan Tikistleri* 1400 yıllık tarihe sahip olup bu eserde Uygur -Türk Tebabetçiliğine ait 200 den fazla reçete mevcuttur.Türk alimi *Prof. R. Rahmeti Arat* 1930-32 yılları arasında Berlin'de *Uygur Tebabetçiliği* adlı eseri Almanca olarak neşrederek Dünya'ya tanıtmıştır.

Bu eserde Türk-Uygur Tabiblerinin hastalıkları mükemmel bir sisteme ayırarak değişik ve üstün seviyeli tedavi usulü uygulamaları, kendi devirlerinden ilaçları, zehirli ilaçlar ve güçlü, etkili ilaçlar ve normal ilaçlar olarak türlere ayırdıkları, ilaç miktarlarına özellikle dikkat ettikleri dile getirilmiştir.

Mesela; kuduz köpeğin ısırıldığı şahsa kuduz köpeğin beynini ilaç olarak yedirmek suretiyle Tedavi ettikleri bilinmektedir. Modern tıpta hastalıkların önlenmesinde o hastalığın mikrobundan faydalanılarak

yapılan tedavi metodu asırlarca önce Türk hekimlerince kullanılmıştır.

Doğu Türkistan'da yaşayan Türkler *İpar yolu, Kulan yolu, ve Kaştaşı yolu* gibi tarihi öneme haiz ticaret yollarının düğüm noktalarında yaşadıklarından onların komşu ülkelerle olan ticari ve kültürel ilişkileri gelişmiştir.Bu ilişkiler *ilk matbaanın Doğu Türkistan'da icat edilip kullanılmaya* başlanması ile daha büyük önem kazanmıştır.Bu ise Türklerin medeniyete kazandırdığı büyük bir hediyedir.

Türklerin Meşhur *Cennet Atları*, Hoten'e bağlı Yorongkaş'ın ünlü Kaştaşı ürünleri, pamuk, nişadur, kırmızı beyaz şep, Buken tekboynuzlu hayvan boynuzu, kunduz kahrı ve kehribarı üzüm şarabı vb. tıpta kullanılan hammaddeler Çin'e, Orta Doğu ve Avrupa ülkelerine Doğu Türkistan'dan ihrac edilen önemli malları taşkil etmekte idiler. Meşhur Çin seddinin batı kapısının adının da Kaş Taşı'na atfen Kaştaşı Kapısı diye anılması, bu değerli maden Çinlilerin ehemmiyetinin ne kadar büyük olduğunun delilidir.

Göktürkler zamanında da bir çok alim, hekim, şair, yazar ve tercümanlar yetişmiştir. Tarihi kayıtlarda 730 yılında ünlü Türk alimi *Nantu*' nun Taharistan'dan Çin'e elçi olarak gönderildiği, bir miktar önemli ilaçları yanında götürerek Çin'de kendisinin yüksek tedavi maharetini göstererek büyük şöhrete sahip olduğu biliniyor. Diğer ünlü Türk hekimi Göktürk Devleti devrinde yetişen ve Çin kaynaklarında Lominşen diye anılan *Tömür Kozuk (Demir kazık)*, ünlü bir hekim olan Kalunataş'ın oğlu olup yazdığı, "*Tarım Bostanlığında Dut Tarımı ve Giyim Kuşam'ın Esasları*" adlı eserinde bu hususlardan başka şifalı bitkiler hakkında da teferruatlı bilgiler vermiştir. *Prof. Arslan Terzioğlu 'nun yazdığı "Türklerin Orta Asya ve Hindistanda Kurduğu Hastaneler* "adlı eserinde Kubilay Han için Türk-Uygur hekimlerince, biri Kubilay Han'ın yazlık baş şehri Hohho, diğeri kışlık baş şehir olmak üzere Pekin'de iki Hastane kurulduğu bildirilmektedir Cengiz Hanın hasta olan gözlerini Semerkant'taki Türk göz hekimlerine tedavi ettirdiği bilinmektedir.

Diğer önemli Türk hekimi ise aynı zamanda filozof, dilci, matematikçi olarak bilinen *Farabi* dir Hayatı boyunca yazdığı 160 eserden bir çoğunu tebabete ayırmıştır. O tedavi hakkındaki usulleri sistematik şekilde ilmileştirmiştir. Onun *Cevahir-ül Bahr* adlı eserinde şu veciz sözleri hekimliğe verdiği önemi isbatlamaktadır. "*Tıp ilmini öğrenme yolunu seçenler yüksek ahlaklı, genç, maharetli, keskin zekalı öğrenmeye hevesli, hoş tabiatlı, mülayim, edep sahibi dürüst ve samimi olmalıdırlar. Kişilere önem vermeyen, hastalıkların halini anlamayan,yalanla halkı aldatan, kötü işlerden bayağı arzu ve heveslerden arınmış olmayan bu mesleği yapmasın. Tıp ilmiyle uğraşanların bütün zihni bilime bağışlaması gerekir. Çünkü ilim ehli ilimden başkasına itibar etmez.*

HABERLER

• 19/06/94 Tarihinde Kayseri Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği'nin 3. Olağan Genel Kurul toplantısı yapılmıştır. 2 Yıllık dernek faaliyetlerimizin gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi ve yönetim kurulumuzda bir nöbet değişimi olarak telakki ettiğimiz 3. Olağan Genel Kurul toplantımız dernek merkezinde yapılmıştır. Toplantının divan başkanlığını fedakar, cefakar ve gerçek Doğu Türkistan dostu Âlim GERÇEL Beyefendi yapmışlardır. Kendisine derneğimiz adına teşekkürlerimizi bildiririz

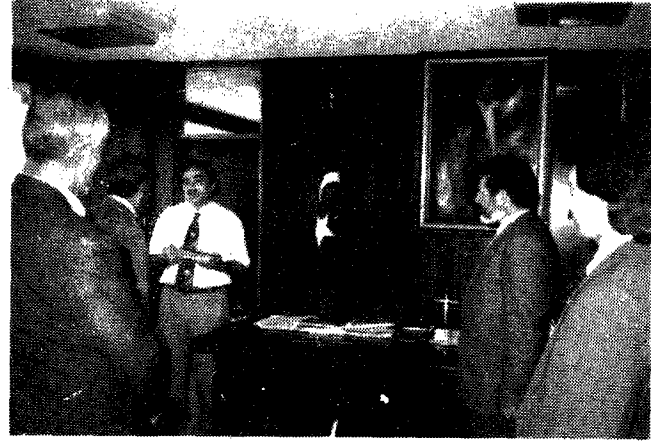
Dernek üyelerimizin büyük çoğunluğunun katılımları ile oldukça heyecanlı bir şekilde gerçekleşen toplantı sonunda aşağıdaki isimler göreve getirilmişlerdir :

- 1- BAŞKAN : Mehmet CANTÜRK
- 2- BAŞKAN YRD. : Mehmet Emin BATUR
- 3 - " " : Hayrullah EFENDİGİL
- 4 - G.SEKRETER : Kul Ahmet CANTÜRK
- 5 - " YRD. : Seyfettin BATUR
- 6 - MUHASİP : A.Rahim TÜRKDOĞAN
- 7 - " YRD. : Nuri YARKENTLİ
- 8 - ÜYE : Cuma KÖSE
- 9 - ÜYE : Nurmehmet ÖZHAN

Derneğimiz Genel Kurulumuzdan Görünüm

Geçirdiğimiz bu Genel Kurul toplantısının Aziz Vatanımız Doğu Türkistan'ın kurtuluşu yolunda yapılacak çalışmalarda hayırlara vesile olmasını Cenab-ı Hak' dan niyaz ederiz.

Yönetin Kurulumuz, Sayın Karatepe'yi ziyaret esnasında

• 28/06/1994 Tarihinde 27 Mart mahalli seçimleri sonunda göreve gelen ilimiz Büyük şehir Belediye Başkanı Sayın Doç. Dr. Şükrü KARATEPE ve Kocasinan İlçesi Belediye Başkanı Sayın Mehmet ÖZHASEKİ Derneğimiz Yönetim Kurulu üyeleri tarafından ayrı ayrı ziyaret edilerek, kendilerine Doğu Türkistan'ın bugünkü durumu hakkında kısa bilgiler sunulmuş ve Doğu Türkistan Davası'nın Kamuoyuna duyurulması için yapılacak faaliyetlerde yardım ve destekleri talep edilmiştir.

• Esaret altındaki Aziz Yurdumuz Doğu Türkistan'ın son durumunu ve Çin'li müstemlekeçilerin buradaki son icraatları hakkında bizlere çok önemli bilgiler ulaşmakta ve bizde bu haberleri Türk ve Dünya kamuoyuna ulaştırma vazifesini ifa etmeye çalışmaktayız.

İşte bunlardan bir kaçı:

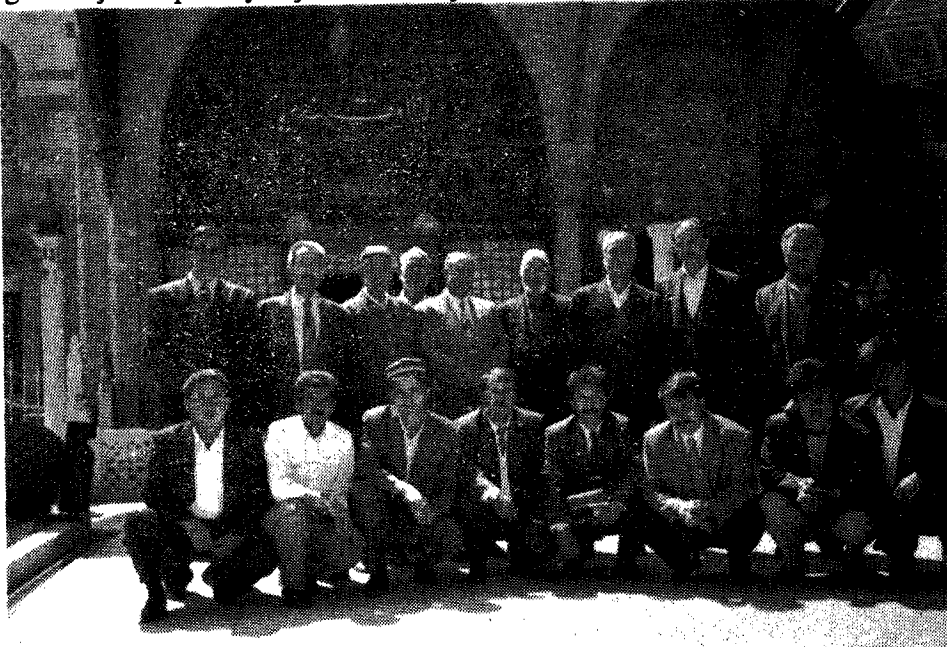
Çin Başbakanı Li Peng'in Haziran ayında başlattığı Ortaasya Türk Cumhuriyetleri'nden Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan Cumhuriyetleri'ndeki ziyaretleri neticesinde birçok ekonomik işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır.

Asıl amaç ise bu anlaşmaları uygulamaya koymak değil, Başta Uygurlar'ın çok olduğu Kazakistan Cumhuriyeti olmak üzere buralara Çinli göçmen yerleştirmek ve toprak satın almaktır ve nitekim bu emellerini şu anda uygulamaya başlamış bulunmaktadır.

Ticari amaçla Kazakistana gelen Çinli iş adamları sınır bölgesine yakın yerlerden başlayarak ev ve arazi satın almaktadırlar. Satın alırken gayri menkul sahiplerine, çok cazip paralar teklif etmekte ve fiatı ne olursa olsun satın almakta olup, daha sonrada Çinlilerin kalabalık ailelerini getirip buralara yerleştirmektedirler. Amaçları Türk Cumhuriyetleri'ndeki Doğu Türkistan kökenli Uygurlar'ın faaliyet alanlarını daraltmaktır.

Çinliler bilindiği gibi Dış Ülkelerden Doğu Türkistan'a ve Çin'e gelen turistlere, sadece belirli şehir ve bölgeler ziyarete açık tutulmakta olup, onun dışındaki yerleşim bölgelerini ise değişik sebepler ileri sürerek ziyarete kapalı tutmaktadırlar. Ziyarete açık olan Doğu Türkistan vilayetlerinden biri Ürümqi'dir. Burada şu anda 10 kattan başlayıp 36 kata kadar binalar inşa edilmiş olup, buralara Çinli göçmenleri yerleştirmektedirler. Maksat, Ürümqi'de Çinli nüfusun, Türk nüfusundan çok daha fazla olduğunu ve *buradaki esas amaçları Türkler'in "bağımsızlık taleplerini" tesirsiz hale getirmek suretiyle Türk nüfusunun asimilasyonunu hızlandırmaktır.*

• 03/06/1994 Tarihinde Konya Selçuk Üniversitesi tarafından Doğu Türkistan'lıların Lideri Sayın İsa Yusuf ALPTEKİN Beyefendi'ye **Fahri Doktorluk** ünvanının verileceği toplantıya Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği olarak 20 kişilik bir grup oluşturularak Konya'ya gidilmiş ve toplantıya iştirak edilmiştir.

Selçuk Üniversitesi'nin Programına Kayseri'den Katılan Doğu Türkistan'lılar
Hz. Mevlana'nın Türbesinde

• 31/07/1994 Tarihinde Erciyes Dağı Tekir Yaylası'nda, Hicretin 1415 . yılı münasebeti ile Safa Vakfı tarafından organize edilen Hicret toplantısına Dernek olarak iştirak edilmiştir. Burada Doğu Türkistan çadırı kurularak çadır içerisinde, Doğu Türkistan Sofra Düzeni ve bazı yiyecek çeşitleri sergilenmiş, ziyaretçilere Doğu Türkistan hakkında bilgiler verilmiştir.

Mahallemizden Kısa Haberler :

• 02/06/94 Tarihinde değerli büyüğümüz cefakâr ve yılmaz dava adamı Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Muhterem Mehmet CANTÜRK Beyefendi başarılı bir Prostat ameliyatı geçirmiştir. Kendilerine geçmiş olsun der, Cenab-ı Haktan sağlıklı bir yaşam sürdürmesini niyaz ederiz.

• Sayın Dernek Başkanımız Mehmet CANTÜRK Beyefendi'nin kızı Gülmelike kardeşimiz ile değerli hemşerilerimizden Sayın Nur Mehmet YARKENTLİ Beyefendi'nin oğlu Ömer kardeşimiz Doğu Türkistan örf ve adetlerine uygun bir düğün ile dünya evine girmişlerdir. Kardeşlerimize Cenab-ı Allah'tan mutluluklar temenni ederiz.

• 26/06/1994 Tarihinde dava arkadaşımız Abdulsamet İLKTÜRK'ün oğulları Sedat ve Mehmet'in sünnet toyları yapılmıştır. Kendilerine mübarek olsun der. Kardeşlerimize Cenab-ı Allah'tan hayırlı ve uzun ömürler niyaz ederiz.

• 10/07/1994 Tarihinde değerli hemşerilerimizden Nezir Mehmet DOST 'un oğlu İsa kardeşimizim sünnet toyu olmuştur. Kendisine Cenab-ı Allah'tan sihhât ve afiyet dileriz.

• 10/06/1994 tarihinde kıymetli dava arkadaşımız Dursun Köse'nin Ömer Faruk isminde bir oğlu olmuştur. Cenab-ı Allah'tan yavrumuzu davamız için hayırlara vesile yapmasını temenni ederiz.

ŞARK-Î TÜRKİSTAN TARİHİ

Ömer TÜMTÜRK

Eski(Kadim)Türklerde Yazı :

Eski Türkler'de, göçüş devrinden öncede, yazı yazmak vardı.Bu yazılarda kullanılan harflerin şekli hiyeroglif (Kadim Mısır yazısı) yazısına benzer idi.Yani anlatılmak istenenler resimle anlatılırdı.Türk yurdundan Hicret eden Sümer ve Akat Türkleri, Fırat ve Dicle Havzaları'na, Türk yurdunda kullanılan yazıyıda getirmişler ve oradaki halkın kültürüne önemli bir katkıda bulunmuşlardır.Burada, bunlar hakkında bilgi vermeye gerek görmüyoruz.Biz burada göç devri ve ondan sonraki asırlarda, Türkler arasında kabul gören yazıyı anlatmaya çalışacağız.

Eski Türkler'e ait bulunan en eski yazılı belgeler olan, Göktürk Devleti'ne ait olduğu kabul edilen, Orhun ve Yenisey Irmakları kenarında bulunan Mengü taşlara yazılı olan, Orhun abideleri olarak bilinen eserlerdir.Bu abidelerde bu tür yazılar çokca bulunmaktadır.Bundan dolayı birçok dil bilimcisi bu yazıyı "Göktürk elifbesi" veya "Orhun-Yenisey yazısı" diye adlandırmayı münasip görüyorlar.Çünkü bu elifbe ile yazılan yazılar bütün Türk illerinde bulunmaktadır.Bu elifbe 47 harften (alametden) ibarettir.Bunların dördü sesli, diğerleri sessiz harflerden oluşmaktadır.Bu yazı sağdan sola yazılabildiği gibi yukarıdan aşağıyada yazılabilmektedir.

Eski Türkler'de, bundan başka, birkaç çeşit daha elifbe (Alfabe) vardır.Ne varki bu alfabeler sadece bir kabile veya bir yurt ahalisinden başka kullanım alanı bulamamıştır.Bilinen en eski zamanlardan beri bütün Türk Oymakları arasında kullanılan ve umumiyetle altıncı asıra (Hicri1.asır) kadar süre gelen elifbe, aşağıda gösterilmiş olan Türk Elifbesi'dir. O zamanlar Avrupa'da hüküm süren

Avar Türkleri'de bu elifbeyi kullanıyorlardı. Uygurlar daha sonraları farlı elifbe kullanmıştı. Eski Türkler tarafından taşlara duvarla ve abidekere oyularak kullanılan yazılara bir misal olarak, Göktürk Hakanı Bilge Kağa'nın, karındaşı Kültigin için koydurmuş olduğu,"Orhun Mengü Taş" dan birkaç satır verelim:

ABİDE YAZISI

Tabgaç Budan sabi ağisi imişak Ermiş Sucudiki sabin imişak agın arap ayrak.Buduning yagutir ermiş Bagurund vakta kisre iyigbilig anda Uyur ermiş.Ugu bilge kişig adgu Alp kişig yurutumat ermiş.Sucıg Sabige imişak Agige arturup olcuş Türk budun oltik.

MANASI :

"Çin milleti sözü tatlı pazarlığı yumuşak imiş.Diğer milletleri tatlı sözü ve yumuşak pazarlığı ile kandırıp kendisine yakınlaştırmış (dostluk kurarmış).Dostluk kurup o milletlere yakınlaştıktan sonra, bütün kötü emellerini gerçekleştirmiş.Aklı başında, yiğit ve vatan perver kişileri çeşitli hilelerle yok edermiş.Böylece hiç kimsenin ne kendi yakınlarına nede milletine karşı sevgi ve muhabbeti olmaz imiş.Çinlilerin tatlı sözüne yumuşaklığına kanan birçok Türk Devleti yıkıldı ve kardeşlerimiz öldü" Diyerek eski Türk elifbesiyle kendi halkını Çinlilere karşı uyarmıştır.

Milâdi 7. asırda 1. tarihi sebeplerden dolayı Orhun Alfabeti yaygınlaşarak Uygur alfabeti türü Türk Oymakları arasında kullanılmaya başlandı.Bu konunun ayrıntılarını Uygurlar beyanında ele alacağız.

KUZEY IRAK TÜRKLERİ

Hayrullah EFENDİGİL

1. IRAK'DA TÜRK YERLEŞİM BÖLGELERİ

"Türkler, Irak'ın kuzey batısından, güneydoğuya doğru uzanan ve Araplarla Kürtler arasındaki bölgelerde yaşarlar." Yani, Irak Türkleri'nin yerleşme sahaları, Suriye Hududu'ndan başlayarak Bağdat'ın güneydoğusundaki Bedre Kasabası'na çekilecek bir kavisin güneyinde kalmaktadır. Bu bölgenin kuzeyi Kürtler, güneyi de Araplarla meskundur. Kuzeyde Telafer'den başlayan bu bölgede bütün hususiyetleri ile Türk olan birçok şehir ve kasaba bulunmaktadır. Telafer'den başlayan Türk bölgesi, Musul'a doğru daralır. Burada tekrar genişler ve Kerkük yöresinde oldukça genişleyen Türk bölgesi, Bedre Kasabasına doğru tekrar daralır. Türk bölgesi'nde bulunan ve Türkler'in yoğun olarak yaşadığı şehir ve kasabalar şunlardır: Telafer, Musul, Yunus Peygamber, Erbil, Kuştepe, Altınköprü, Kerkük, Taze Hurmatu, Dakuk, Kifri, Kara Tepe, Hanakin, Karahan, Kızrabat, Şahraban, Mendeli ve Bedre. Türkler'in yoğun olarak yaşadığı bu bölgeler, adeta Anadolu'nun bir uzantısıdır. Bu bölgede Arap Yarımadası'nın sembolü olan hurma ağacı yetişmez. Bu durum Lozan'daki Musul müzakerelerinde bile ehemmiyetle ifade edilmişti.

Bugün Türk bölgesi Irak idari taksimatına göre (Süleymaniye Mutasarrıflığı hariç) Musul, Kerkük, Erbil ve Hanakin (Diyola) olmak üzere dört vilayete ayrılmıştır.

2. TÜRK NÜFUSU

Nüfusunun çoğunluğu Arap olan Irak'ta oldukça çok azınlık yaşamaktadır. Azınlıkların Arap nüfusuna oranı üçte bir (1/3) dir. Irak Devleti'nin kurulduğundan beri azınlıkların ve özellikle de Türkler'in nüfusu hakkında bugüne kadar sağlıklı bir rakam elde edilememiştir. *Irak'ın kendi nüfusu dahi tam olarak belli değildir.*

1921 yılında 2.500.000 olan tahmini Irak nüfusu, bugün muhtemelen 12-13 milyon civarındadır. Irak'da nüfus artışı matematiksel olarak % 3 artmış olsaydı, nüfusun bugün 12.000.000. yerine 6-7 milyon olması gerekirdi. Bu hesaplara göre: *Türkler'in nüfusu 60 yıl içerisinde*

en az 800.000-1.000.000 arasında olması gerekirdi.

Bu rakam Musul, Kerkük ve Erbil'deki Türkler'e göre matematiksel olarak hesaplanmıştır. Kaldı ki Irak'ın her yerinde, her vilayetinde Türkler yaşamakta olup ve Bağdat şehrinde mahalleler dolusu Türk vardır.

IRAK TÜRKLERİ VE TÜRKİYE

Misak-ı Milli sınırları içine alınmış olan Musul ve Irak Türkleri'ne Türkiye'nin kayıtsız kalması düşünülemez. Nitekim, Musul meselesi müzakerelerinde bölgenin Türkiye'ye ait olduğu ısrarla ifade edilmiş, fakat sonunda Irak'a terkedilmiştir. Atatürk 1 Ağustos 1925 yılında Kerkük'te Cebbari Aşireti'nin Reisi Seyyid Muhammed Cabbari'ye yazdığı bir mektupta *"Kurtuluş güneşinin yakın olduğu"*nu söyleyerek Irak Türkleri'ne karşı Türkiye'nin siyasetini ortaya koyuyordu. Ancak zamanın şartları gereği Irak'a terkedilen Musul ve Kerkük Türkleri hakkındaki siyaset değişmemiş sadece askıya alınmıştır.

Türk büyüklerinin resimleri ile evlerinin duvarlarını süsleyen Irak Türkleri'yle ne yazık ki daha sonraki iktidarlarda ilgilenmemiştir. 1925 Türk-İngiliz-İrak Andlaşması'nda olduğu gibi 1937 Sadabad Paktı 1946 Türk-İrak Dostluk Andlaşması ve 1955 Bağdat Paktı'nda Irak Türkleriyle ilgili hiçbir husus yer almamıştır.... Manevi baskılar, insanlık dışı katliamlar karşısında bile kayıtsızlık devam etmiştir. Buna karşılık, gençlik basın ve Türk aydını üzerlerine düşen görevleri yapmış ve yapmaya devam etmektedir.

Şair Mehmer SADIK " Ey Kerkük" adlı şiirinde ruhunun derinliklerindeki duygularını şöyle dile getiriyor:

*Senin yadın gelince gönlüme hasretle can titrer,
Çıkar Eflâke feryadım döner nirâne Ey Kerkük.
Melâhatta benim gözümde sen bir Yusuf olmuşsun,
Cam-ı aşkınla döndüm Yakub-u Ken, ane Ey Kerkük,
Göreydim ölmeden evvel seni ben eski halinle,
Olurdum şem'i hüsnün üzre pervane Ey Kerkük.*

HİCRET [4]

Ebubekir TÜRKSOY

Yarkent'den temin edilen kamyonlarla, aynı gün akşamı Kaşgar'a gelirler. İlk kabile nüfus olarak 135-140 kişi kadardır. Kaşgar'da , büyükelçiliklerin bulunduğu yer olan Çinebağ'daki eski İngiliz Büyükelçiliği'ne yerleştirilirler. Bir hafta burada bekletilirler. Giriş ve çıkışlar kontrol altındadır. Evrak, tapu veya koministlerin yayın organlarına ait basın kúpürleri toplanmaktadır. Bir hafta sonra, görevli polis ve memurlar tarafından tekrar kamyonlara bindirilirler. Afganistan, kısmen Batı Türkistan sınırı olan ve Taşkorğan denen, huduttaki şehire doğru yola çıkardılar. Kaşgar'dan ayrıldıkları günün gecesi, Opal Taşmelik denen yere gelirler. (Burası Kaşgarlı Mahmud'un türbesinin bulunduğu yerdir.) Ertesi günden itibaren tamamen dağlık ve tepeli bölgelere ulaşırlar. Taşkorğan şehrinin kenarından geçtikten sonra kamyonlardan indirilirler. Vasıtalar geri giderler. O bölgenin, askeri karakolunda bulunan memur ve polisler gözetiminde geceyi, orada geçirirler. Sabahleyin, kılavuzluk yapmaları için o bölgenin yerlisi olan ve dağlarda yaşayan bir gurup insan getirirler. Gelen kılavuz gurupun yardımı ile konakladıkları yerin ilerisinde bulunan, ırmağın üzerindeki köprüden geçerler. Köprüden geçiş oldukça zor olmuştur. Kullanılmayacak durumda olan bu asma köprüden, birer kişi olarak akşama kadar geçiş ancak sağlanmış. O geceyi ırmak kenarında geçirirler. Ertesi gün kılavuzlar, ailedeki nüfusu ve çocuk sayısını dikkate alarak herkesin, merkep satın almasını söylerler. Parası olanlar para karşılığı, parası olmayanlar ise ellerinde bulunan özellikle kumaş, kilim vb. gibi eşyalar karşılığında merkepleri satın almışlardır. Maddi durumun yetersizliğinden dolayı, 6-7 nüfuslu ailelere ikişer, 4-5 nüfuslu ailelere birer merkep tahsis edilebilmiştir. Burada üçgün kalındıktan sonra Pamir Yaylası'na, oradanda Afganistan Hududu'na doğru yola çıkarlar. Subaşı ve Çiçekdağı denen yerlerden Himalaya Dağları'nın uzantıları olan tepelerden, geçtikten sonra Dikilitaş adlı tepeye gelirler. Tepenin üzerinde bulunan ve mezartaşını andıran , sınırtaşının üzerinde Çince ve İngilizce ibareler bulunmaktaydı. Memur ve polisler

o tepeden aşağıyı göstererek, şu taraf Afganistan dedikten sonra kabileye, o yöne doğru gitmelerini söylediler.

Kılavuzsuz kalan kabile Afganistan diye gösterilen yöne doğru hareket eder. Sol taraflarında Himalaya Dağları, sağ taraflarında ise kayalık bir tepe bulunan ve yeşil mera manzaralı bir alanda ilerlerler. Arkalarındaki tepeden Çinli memur ve polisler kabileyi seyretmektedirler, bu arada havanın bozması nedeniyle tepedeki memurlar artık görülmez olmuşlardı. Karşlarına çıkan tepeye tırmanmaya çalışırken, Haziran ayı olmasına rağmen, kar yağışı başlar. Kar yağışından dolayı herkes kendi derdine düşerek, ellerinde bulunan giyecek ve örtülerle soğuktan korunmaya çalışırlar. Diğer taraftan ise tepeyi biran önce aşarak sığınacak bir yer bulmayı arzulamaktadırlar. Tepeyi aştıktan sonra, 1 km kadar yürürler, ileride eve benzer iki yapı görürler ve sevinçle oraya doğru ilerlerler. Oraya vardıklarında ise yapıların iki kümbet olduklarını görürler. Kümbetlerin durumundan, buraya yıllardır hiçbir canlının uğramadığını anlarlar. Kümbetin birisine kadınları, diğerine ise erkekleri yerleştirilirler, merkepleri ise kümbetlerin etrafına bağlarlar. Kurt tehlikesine karşı, gençler merkeplerin başında nöbet tutarak geceyi dışarda geçirirler. Sabah uyandıklarında ise yarım metre karla karşılaşılır. Herkesi uyandırarak, bir sayım yaparlar. Bu sayımda dilsiz bir genç olmadığını fark ederler. Tüm aramalarına rağmen genci bulamazlar. Burada daha fazla kalmalarına imkan yoktur. Kafilenin ileri gelenleri bir araya gelerek, çözüm yolu ararlar. Kafilde bulunanlardan biri, küçük yaşta babasıyla Pamir Yaylası'na gelerek, Kırgız Türkleri'yle ticaret yaptığını ve bölgeye yabancı olmadığını belirterek; "dört-beş kişi benimle beraber gelsin ileride belki bir insanoğluna rastlarız, ya ölürüz yada başarırız" der. Bunun üzerine, dört kişi ellerine birer sopa alarak keşif yapmaya giderler. Bu kişiler zorlu dağ yollarında, olağan üstü bir gayretle 4-5 km kadar ilerledikten sonra, bir tepenin arkasından duman yükseldiğini görürler. İnsan oğlunun yaşadığı bir yer bulma sevinciyle o tarafa yönelirler. Oraya

gittiklerinde ise 7-8 çadırlık bir oba görürler. Çadırlara 200 m. kadar yaklaştıklarında ise ikisi genç biri ihtiyar üç Kırgız onları durdurarak; "siz kimlersiniz? İlerlerseniz vururuz" diyerek ellerindeki silahları ile 20-25 m. kadar yaklaşarak, "sizler cin misiniz? İnsan mısınız? Buraya 20 senedir hiçbir insanoğlu ayak basmamıştır" derler. Kaşgar'dan geldiklerini, yalnız olmadıklarını, 130 kişinin kümbetlerde kaldığını ve hayatlarının tehlikede olduğunu anlatırlar. Kırgızlar "Müslüman mısınız?" diye sorarlar. Onlarda müslüman olduklarını söylerler. Bunun üzerine Nas-Felak-İhlas-Tebbet sürelerini okurlar, bu olaydan hemen sonra Kırgızlar gelip onlara sarılırlar. Kızıl cehennemden kurtuldukları için tebrik ederler. Çadırlarına davet ederek, orada süt, kaymak, yoğurt kurusu ve sütlü çay ikram ederler. Kümbette kalanlara acilen yardım gerektiğini söylediklerinde ise Kırgızlar; "Bizler, karşı tepenin arkasında bir ağanın çobanlarıyız. Burada gördüğünüz ne var ise onundur. Bizim elimizden birşey gelmez " derler. Bunun üzerine, atlara binerek ağanın yanına doğru yola çıkarlar. Tepeyi aştıktan sonra oldukça gösterişli bir kaç çadırı karşılaşırlar. Çadıra vardıklarında 35-40 yaşlarında bir kadınla karşılaşırlar. Kırgız çobanlar durumu kadına anlatırlar. Kadın dinledikten sonra, acele bir çay ikramında bulunur. Daha sonra 12 adet Tibet öküzü, 10 adet at ve merkep, 2 tulum kaymak, süt ve yoğurt kurusu yükleyerek, kümbetlere doğru, kafileden gelen 4 kişiyle birlikte yola koyulur. Kümbetlerin yanına vardıklarında kadın kendi elleriyle, getirdikleri yiyecekleri oradakilere dağıtır. Daha sonra kayıp olan dilsiz genci aramak için atlı iki kişiyi görevlendirir. Onlarda bir süre sonra, bulamayarak geri dönerler. Çay ikramından sonra kadın, derhal yola çıkmayı önerir. Hemen hemen akşam namazı sıralarında Ağa Hanımın çadırının bulunduğu bölgeye gelirler. Akşam yemeği olarak et, kaymak ve süt ikram edilir. O geceyi çadırlarda geçirirler. Sabah kahvaltıdan sonra Afganistan nüfus dairesinden memurların, Pamir Yayiası'nda yaşayan Kırgız Türkleri'nin nüfusunu tedkik için geldiğini ve ileride bir yerde olduklarını haber alırlar. Bir müddet sonra iki kişi gelerek, nüfus memurlarının, kafileden 4-5 kişiyi çağırdıklarını söylerler. Kafilenin ileri gelenlerinden dört kişi nüfus

memurlarının yanına gittiklerinde, memurların ilk sorusu şu olmuştur: " *Huduttan nasıl geçtiniz?, bu devleti sahipsizmi buldunuz ?*" tehdit vari hiddet dolu sözler sarf ederler. İşin ciddiyetini anlayan *Mehmet Kasım (CANTÜRK)* Pekin'deki Afganistan Büyükelçiliği'nden gelen mektubu gösterir. 5-6 memur elden elle alarak okurlar. Konuşmaları Fars'ca'dır. Kafilede Farsça'yı bilen *Mehmet Kasım (CANTÜRK)* memurlara gerekli bilgileri verir. Memurların aldıkları cevaplardan sonra tavırları değişir. Bölgedeki ileri gelen Kırgızlar'ı toplayarak, kafileyi Taşığnan adlı bölgeye kadar, kafilenin ihtiyaçlarını karşılamalarını ve her konuda yardımcı olarak resmi hükümet makamlarına ulaşturmalarını söylerler. Oradaki Kırgız Türkleri'nin Lideri *Rahman KULHAN* ve mahiyeti Taşığnan'a kadar getirirler. Şiğnan'da hudut muhafız komutanlığına teslim ederek geri dönerler.

Şiğnan'da kabile bir hafta kalır. Sonra Bedahşan'ın hudut kasabası olan Zeybeğ'e ve oradan da Bedahşan'a gelirler. Kafile Bedahşan'a gelirken, geçtikleri yerlerdeki köy ve kasaba halkları, onlara kaysı, kavun, üzüm, süt ve yoğurt ikram ederler. Ağustos ortalarında kabile Bedahşan'a gelir. Bedahşan'da Hırka-ı Şerif adlı ziyarethanenin yanında bulunan, büyük bir bağa kabile yerleştirilir. Ağustos sonuna kadar kabile Afgan Hükümeti tarafından tahkikata tabi tutulur. Eylül ayının başlarında ikinci kafilenin geleceği söylenir ve kabile şehir içine yerleştirilmek amacıyla bağdan çıkarılır.

Doğu Türkistan'dan Hicret edenlerden bir kısmı

ŞAFAK

TIP CİHAZLARI SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ

Mustafa KARAMUSTAFAOĞLU

Talas Cad. üzüm Apt. Kat: 2 No: 24 KAYSERİ
Tel: 231 43 06 - 222 19 76 Fax: 222 19 66

Faik İsmail Döğen
mağazaları

Yönetim Kurulu Başkanı

dama **KARACA** *Faik İsmail Döğen* **La GONNA** *Katip*

Vatan Cad. No: 5 Tel: 222 73 38 - 222 13 52 Fax: 222 13 52
KAYSERİ

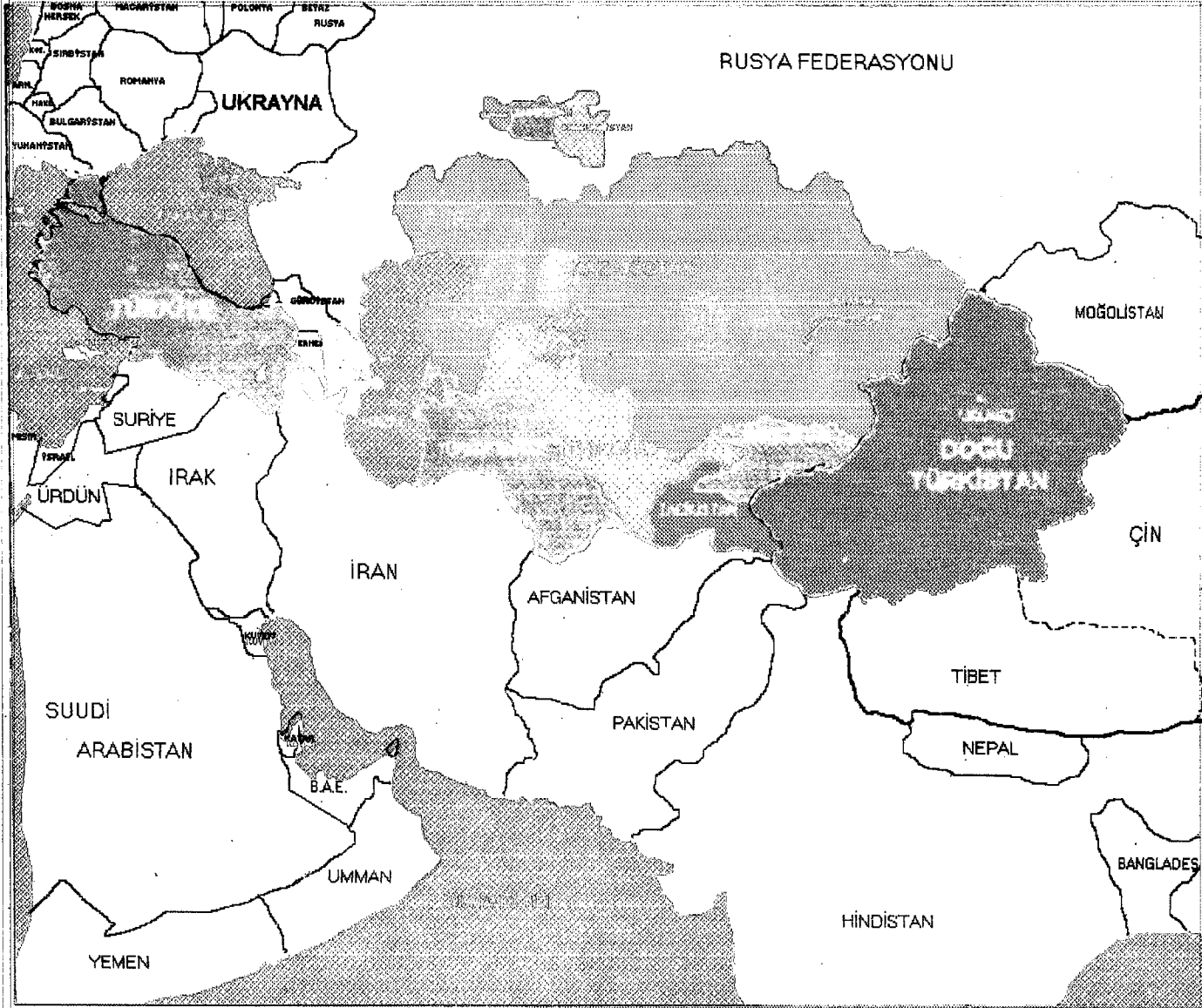

GİYİMDE ÖNCÜ FİYATTA İSTİKRAR

**Düğün, Düzen, Nişan ve
Her Türlü Giyimde hizmetinizdeyiz**

**Sultanhamam Cad. No: 4
Millet Ca. No: 13 Tel: 222 04 40 (4 hat)
Fax: 222 67 60 KAYSERİ**

DOĞU TÜRKİSTAN ÇİN İŞGALİNDE

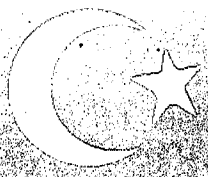

1.828.418 km²

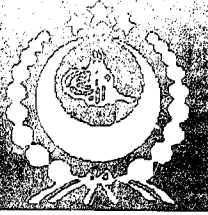
yüzölçümü ile

35 milyon nüfusla yaşadığı bir

ülkedir.

GÖK BAYRAK

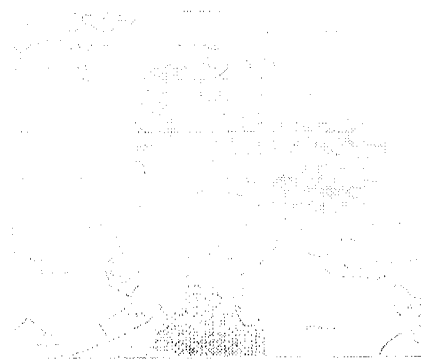

DOĞU TÜRKİSTAN KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ YAYINI

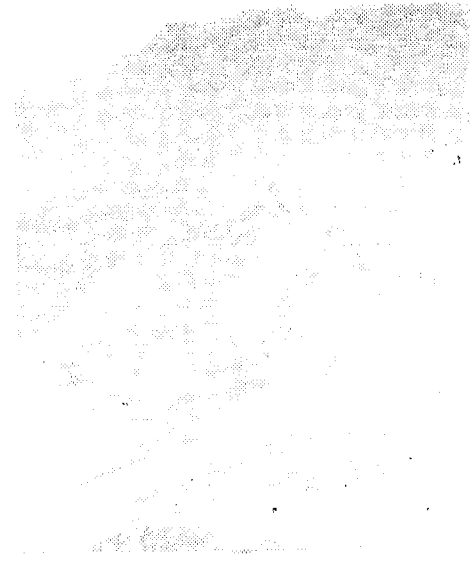
Ya er ol, meydana çık, yardım et gardaşına...
Ya git evde otur, yakma sal başına...!

GÖK BAYRAK

Yeni bir çağın ruhunu yansıtan bir fotoğraf. İnsanların bir araya gelmesi ve ortak bir amaç için mücadele etmesi.

GÖK BAYRAK

GÖK BAYRAK

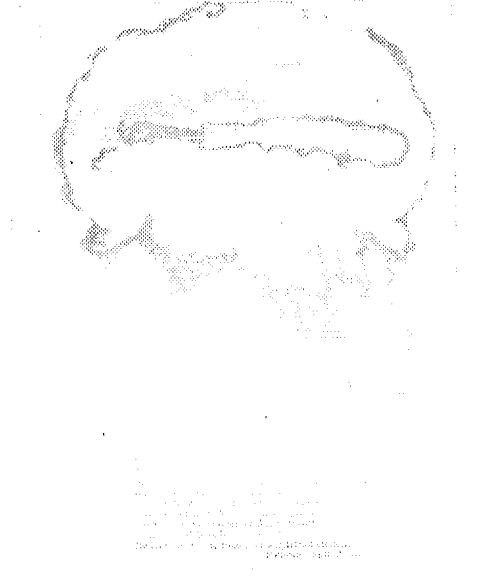

ESKİ
BAYRAKLA
BÖRÜNTÜZ
MÜ?

YENİ AĞD

GÖK BAYRAK

**DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA
DERNEĞİ**

KASIM-1994 CİLT:1 SAYI:6

SAHİBİ

KAYSERİ DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ ADINA
Mehmet CANTÜRK

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Abdulmecit AVŞAR

YAYIN KURULU

Celalettin BATUR
Abdulsamet İLKTÜRK
Haluk GÖKTÜRK

HABER SORUMLUSU

Abdulsamet İLKTÜRK

ABONE SORUMLUSU

Celalettin BATUR

REKLAM SORUMLUSU

Abdurrahim TÜRKDOĞAN

İDARE YERİ

DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
KAYSERİ

YAZIŞMA ADRESİ

HOCA AHMET YESEVİ MAH.
TÜRKİSTAN EVLERİ 44.SOK.NO:28/A
(38090) KOCASINAN / KAYSERİ
TEL / FAX:(352) 339 39 65

DİZGİ

KAYSERİ DOĞU TÜRKİSTAN KÜLTÜR ve
DAYANIŞMA DERNEĞİ COMPUTER DİZGİ

YILLIK ABONE :

YURT İÇİ : 150 000 TL

ALMANYA : 25 DM

DİĞER : 15 S

YURT İÇİ POSTA ÇEKİ : Oktay BOZKURT : **692046**

YURT DIŞI :

DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
İŞ BANKASI KAYSERİ MERKEZ ŞUBESİ
DÖVİZ HESAP NO : 30100-172164

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına
aittir.Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade
edilmez.İsim zikredilmeden iktibas edilemez.

İÇİNDEKİLER

BAŞMAKALE

12 Kasım 1933' ün Hatırlanışları

Mehmet Emin BATUR 2

TERCÜME

Logai'den Mektup

Abdulmecit AVŞAR 4

TERCÜME

Çinde Yönetim Aleyhtarı Silahlı Örgütler

Haluk GÖKTÜRK 5

KÜLTÜR

Doğu Türkistan Uygur Edebiyatı

Celalettin BATUR 7

MAKALE

Dünya Düzensizliğine Karşı Çıkış

Çin Zülmünü Kınayış

Hakan TOPUZOĞLU 9

BAKIŞ

Doğu Türkistan'da Çin İdaresi

Erkin ALPTEKİN 10

BASINDA DOĞU TÜRKİSTAN

Abdulaziz KAĞAN 12

ŞİİR

Osman Nuri ŞEN 14

TARİH

Şark-i Türkistan Tarihi

Mehmet Emin BATUR 15

HİCRET

Mehmet CANTÜRK 16

HABERLER

Abdulsamet İLKTÜRK 17

ŞİİR

İsmail DOST 18

12 KASIM 1933'ÜN HATIRLATTIKLARI

Mehmet Emin BATUR

Türk-İslâm alemine Çin'in tarihi düşmanlığı bilinen bir gerçektir. Asırlardır yayılmacı emellerinin önünde tek engel olarak gördükleri Doğu Türkistan'ı istila planlarından biran olsun, asla vazgeçmemişler ve devamlı olarak ta saldırgan bir tutum içerisinde olmuşlardır.

Doğu Türkistanlılar da, hiçbir zaman Müslüman Türk Milleti'nin zulme boyun eğmeyeceğini değişik tarihlerde yapmış oldukları savaş ve sık sık meydana getirdikleri ayaklanmalar neticesinde kurdukları devletlerle göstermişlerdir.

Burada bahsedeceğimiz konu, 1933 yılının bahar aylarında başlatılan ayaklanmanın sonucunda elde edilen zaferle 12 Kasım 1933 yılında ilân edilen Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'dir.

Maksadımız geçmişte Doğu Türkistan'da bir devlet kurulmuş olması ile avunarak vakit geçirmek değil, esas amaç bazı akıl ve iz an yoksunlarına, ümitsizlik çukuruna düşenlere Türkler'in tarih boyunca bir çok devletler kurduğunu, bunları çok iyi idare ettiklerini, ve bir gün Doğu Türkistan'da tekrar bir devlet kurulursa (ki kurulacaktır İnşaallah) onu idare edecek kadronun geçmişte var olduğunu, bugün de, yarında var olacağını mesajını vermektir.

Tarihte üzerinde; Birçok Türk Devleti'nin kurulduğu, dünyaya ışık tutmuş alim ve ulemaların yetiştiği Doğu Türkistan bugün asla hak etmediği esarete katlanmak zorunda kalmıştır.

1760 yılında ilk defa Çin istilasına uğrayan Doğu Türkistan'da yakın zamana kadar 400'den

fazla mili ayaklanma vuku bulmuş, bu ayaklanmalar sonucunda dört kere bağımsız devlet kurulmuştur. Bu devletlerden 12 Kasım 1933'te kurulan Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan tarihinde önemli bir yeri vardır. Zira bu devlet kurulurken başlatılan ayaklanma bütün yurt sathında aynı heyecan, aynı amaçla başlatılmış ve sonunda topyekün bir zafer elde edilmiştir.

1911 yılının başlarından itibaren Doğu Türkistan'da hissedilir derecede bir gelişme ve fikir mücadelesi devri başlar, bunun en önemli sebeplerinden biri o tarihlerde Türkiye'den gelip Doğu Türkistan'da modern okullar açan ve halkı bilinçlenmeye sevk eden Ahmet Kemal İkul ve İsmail Hakkı Beyler'in faaliyetleri idi. Yıllarca Çin tarafından sömürülen Doğu Türkistanlılar artık bugi dişe durdeme zamanının geldiğine kanaat getirerek, yurt genelinde Çinlilere karşı tavır almaya ve kendi haklarını savunmaya başlarlar. Buna karşılık Çinliler'de sert tedbirlere başvurmaktadırlar, açılan okulları birer birer kapatmakta, dışarıdan ve özellikle Türkiye'den gelen her türlü yardım yollarını kesmektedirler.

Doğu Türkistan halkının yıllardır Çin yönetimine karşı duyduğu nefret ve içlerinde gitgide kuvvetlenen milli kimliklerini arayıp bulma isteği 1930 yılından itibaren topyekün milli ayaklanma hareketlerine dönüşmüş, neticede Çin sınırlarına yakın bir vilayet olan Kumul şehrinde Salih Dorga ve Büyük Mücahit Hoca Niyaz Hacı liderliğinde 1931 yılının ilkbahar aylarında ilk ayaklanma başlatıldı. Çok kısa bir

sürede Kumul şehri işgalcilerden geri alındı. Bundan sonra da bütün Doğu Türkistan vilayetlerinde milli ayaklanma başlatıldı.

6 Ocak 1933 tarihinde Turfan halkı, Muhiti kardeşler liderliğinde şehirde bulunan Çin garnizonunu basarak şehri ele geçirdiler.

Turfan Milli kuvvetleri General Mahmut Muhiti komutasında batıya doğru hareket ederek Korla, Karaşehir ve civarını Çinlilerden temizlediler.

28 Şubat günü Hoten vilayeti halkı Mehmet Emin Buğra ve kardeşleri liderliğinde Hoten vilayetinde kurtardılar. Daha sonra Hoten mücahitleri Kargalık, Poskam ve Yarkent şehirlerini Çinlilerden geri alarak Kaşgar'a doğru ilerlediler.

Doğudan ve güneyden Kaşgar'a doğru ilerleyen milli kuvvetler, Eskişehir'i kurtaran Albay Timur Bey birlikleri ile birleştiler.

Kaşgar eski tarihlerden beri Doğu Türkistan'ın en önemli bir merkezi ola gelmiştir. Bu nedenle binlerce şehit vererek kazanılan bu büyük zafer sonunda ilân edilecek olan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin merkezi olarak Kaşgar şehri seçilmişti.

Batı Türkistan'ın önemli şehirlerindeki medreselerde tahsil gören ve dünyanın bir çok ülkesini gezerek incelemeler yapmış, siyasi ilmi ve dini fikirlerini milli yönde ustaca kullanan Kulca kadısı Sabit Damolla Hoten ihtilalcileri ile beraber bulunuyordu.

Sabit Damolla, tüm milli liderleri bir araya toplayıp kazanılan, bu dünyada eşine az rastlanan, büyük zaferi Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'ni ilân etmek suretiyle pekiştirmek ve ölümsüzleştirmek istiyordu.

Artık karar verilmiş ve böylece Hicri 135. yılı 7. ayın 4. gününe rastlayan 12 Kasım 1933 günü Kaşgar'da halkın ve milli ordunun coşkulu tekbir sesleri yeri göğü inletirken Ayyıldızlı Gökbayrak göndere çekilerek Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti resmen ilân edilmiş oldu.

Bu esnada 14 kişiden oluşan Hükümet üyeleri halka tanıtıldı, devletin anayasası halka açıklandı devletin milli marşı okundu, milli meclis teşkil edildi. Hükümet üyeleri şu kişilerden oluşuyordu:

Devlet Başkanı: Hoca Niyaz HACI
Başbakan : Sabit DAMOLLA
Başbakan Yar.: Cena BEK
Devlet Bakanı : Alem AHUN
Milli Savunma Bak.: Oraz BEK
Genel Kurmay Baş.: General Mahmut MUHİTİ
İç İşleri bakanı : Saidzade YUNUS BEK
Dış İşleri Bakanı: Kasımcan HACİ
Eğitim Bakanı : Abdulkerimhan MAHDUM
Vakıflar Bakanı : Şemsettin TURDİ HACİ
Adalet Bakanı: Zarif KARACİ
Tarım Bakanı : Ebulhasan HACİ
Maliye Bakanı : Ali AHUNBAY
Sağlık Bakanı : Übeydullah BEK

Bu devletin Dış İşleri Bakanı Kasımcan Hacı Peşevâr'dan çektiği bir telgrafla Gök

Bayrak'tan Al Bayrak'a selam gönderiyor ve Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'ni genç Türkiye Cumhuriyeti'ne müjdeliyordu. Türk ve Müslüman ülkelerin o zaman ki kendi problemlerinin çokluğu nedeniyle olacak ki beklenen ilgi ve alâkayı göstermemişler. Rusya'nın Doğu Türkistan'ı kendi açısından tehlike olarak görüp yıpratması, Avrupa'nın Müslüman-Türk Devletleri'nin sayısının dünyada ikiye çıkması karşısındaki telaşı ve yıkıcı girişimleri nedeniyle kurulan bu Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin ömrü uzun olamamış ve yıkılmıştır.

12 Kasım 1933 te Doğu Türkistan'da yakılan "Hürriyet Meşalesi" sönmemiştir, aslâ sönmeyecektir.

LOGAI'DEN MEKTUP

Tercüme:Abdulmecit AVŞAR

Siyasi suçluların çalıştırıldığı, Yarkent yakınlarında bulunan kamptaki siyasi suçlulardan Turdi Tursun, yurt dışında bulunan akraba ve hemşerilerine, kampta siyasi tutuklu olarak bulunanların yaşadıklarını anlatan bir mektup göndermiş. Turdi Tursun, yazdığı mektup da kendi ismini yazmaktan korkmamış, mektubunu hür dünyadaki hemşehrilerinin yayınlamasını istemiş. Biz aşağıda mektubun özünden kısa kısa özetler vereceğiz.

" Sevgili kardeşlerim, 1986 Mayısında 60 öğrenci ile birlikte Urumçi Üniversitesi Kampüsü'nde tevkif edildim. Hemen hemen 6 ay sonra Urumçi mahkemesi tarafından cana kıyma, Çin'in Doğu Türkistan'daki aile planlamasına karşı gelme ve halkı kızdırmaktan 15 yıl hapse mahkum edildim. Mahkum edildikten sonra, Peylo ağır işçi kampına götürüldüm. Benim tek suçum 1985 Aralık ayındaki öğrenci gösterilerinde, eğitimde Türk öğrencilere, Çinli öğrencilerle aynı şartların sağlanması, ev bulma ve yurt dışında eğitim fırsatı verilmesini söylememdi."

"Kamptaki arkadaşlardan öğrendiğime göre Peylo kampı Doğu Türkistan'da bulunan 29 işçi kampının en büyüğü imiş. Bu kamp Taklamakan Çölü'nün kenarında, Yupurga, Merkit ve Maralbaşı kentlerinin sınırında kurulmuştu. Çinliler bu kampa şu anda " Laogai Nung Chang" diyorlar. Bu kampta hemen hemen 15000 kişi var. Son altı ay içinde her hafta ortalama 62 Uygur Türk'ü kampa getirildi.

Bu kamp direk olarak Urumçi'deki Çin askeri yönetimine bağlıdır. Buradaki siyasi suçluların hemen hemen hepsini Uygur Türkleri, bekçilerini ise Çinliler oluşturmaktadır.

Siyasi suçlular oldukça ağır şartlarda ve işlerde çalıştırılmaktadır. Bunlara çok zalimce davranılmaktadır. Sık sık aç ve susuzluğa mahkum ediliyorlar. Peylo kampındaki genel durum oldukça insanlık dışıdır. Kampın bütün

hücrelerinde pencere yoktur. Kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeğinde her zaman haşlanmış pirinç ve biraz sebze verilmektedir. Et ise yok denecek kadar azdır.

Burada bulunan 20-25 yıllık mahkumlar, şu andaki şartların 20-25 yıl önceki şartlardan bir hayli üstün olduğunu söylüyorlar. Anlattıklarına göre eskiden sadece haşlanmış arpa yiyorlarmış. Kampta sağlık kontrolü hemen hemen yok gibi, buradaki mahkumların üçte biri hasta durumda. Mahkumlar arasında ölüm oranı çok yüksek."

Eğer mahkum Uygur ise mahkumiyetten kurtulma şansı kesinlikle yoktur. Bu insanlar kamplardan kurtuldukları zaman tekrar eski saygınlıklarını kazanmak ve geçinmek için yaptıkları işleri ve toplum içerisindeki durumlarını tekrar elde edebilmeleri için bölge komünist partisinin karar

alması lazımdır. Fakat komünist yöneticiler bu kimselerin çevresini etkileyeceklerinden korktukları için böyle bir karar almamaktadır. Bunları tehlikeli suçlu ilân ederek, toplumdaki soyutlamaktadırlar.

Bunun sonucu bu insanlar ölene kadar, komünist partisinin istediği bir zamanda mecburi olarak çalışma kamplarına götürülürler. Burada, mahkumlardan tek farkları sadece ayda 40-50 yuen maaş almalarıdır. Fakat bu maaştan, kampta kullandıkları elektrik, su ve yiyecek gibi maddelerin ücreti adı altında para kesilerek, ellerine 10-15 yuan para verilir

Eğer mahkum Çinli ise mahkumiyetten sonra kendi şehrine gönderilmeyerek, ıslah edilmiş çiftçi (Buhtian) adı altında Doğu Türkistan'a yerleştirilirler. Bu Çinlilere ailelerinin de yanlarına getirme hakkı verilir.

" Değerli Müslüman kardeşlerim ve hür dünyada yaşayan hemşehrilerim, bizim Çin kanunları altında makûs kaderimizi değiştirebilmek için yapabileceğimiz hiç bir şey yoktur. Fakat sizler Çin'in siyasi veya siyasi olmayan suçlulara yaptığı insanlık dışı zalim yönetimini hür dünyaya anlatamaz mısınız ?

(ATA NEWS Issue No.9 September 1994
Produced by: Australian Turkistan Association
INC)□

ÇİN'DE YÖNETİM ALEYHTARI SİLAHLI ÖRGÜTLER

Tercüme :Haluk GÖKTÜRK

22 Mart 1994`de, Çin Eyalet meclisi yaptığı toplantı sonucunda şiddetli siyasi olaylar hakkında "Yeni Bülten" adı altında bir rapor yayınladı. Bu raporda açıklanan bir nokta, siyasi nitelikli şiddet olayları 1993`ün son çeyreğinden itibaren oldukça fazlalaşmaya başladığı ve bu olaylara halkın daha çok eğilim göstermeye başladığı belirtilerek; Bu olayların polis karakolları, askeri garnizonlar, hükümet memurlarına saldırı, polis ofislerini ve resmi binaları kundaklama, saldırı ve öldürme, grev ve illegal siyasi parti kurma gibi hükümeti sabote etme olaylarını içermektedir.

29 Ocak 1994 günü öğle vakti, Sichuan vilayetinin Mianyang bölgesinde, buranın askeri garnizonunun araçlarına bazı insanlar tarafından makinalı tüfek ve el bombası ile saldırı. Daha sonra bu saldırının sorumluluğunu "Öç Alma Örgütü 89" adlı bir örgüt üstlendi.

12 Şubat 1994 Tarihinde, Hijen şehri, Doğu Türkistan, iki Çin askeri kamyonunda bulunan 80 asker pusuya düşürüldü. Bu saldırıda 20`den fazla asker öldürüldü.

25 Şubat 1994 tarihinde bu kez, Fujian vilayetinin askeri ve sivil erkanına şu anda uygulanan siyasi sistemin değiştirilmesini isteyen imzasız mektuplar gönderildi. Bu mektupları yazan organizasyon kendisine " Çin Halk Cumhuriyeti`nin Fujian Eyaletinde hükümet kurma komitesi " diyorlardı.

28 Martta yapılan gösteri ve ona karşı yapılan hazırlıklar:

Bundan dolayı, 28 Martta, Çin eyalet konseyi, genel güvenlik bakanlığının beyan ettiği " Silahlı şiddet saldırılarının arttığına dair ve ona karşı alınacak önlemler" adı altında genel

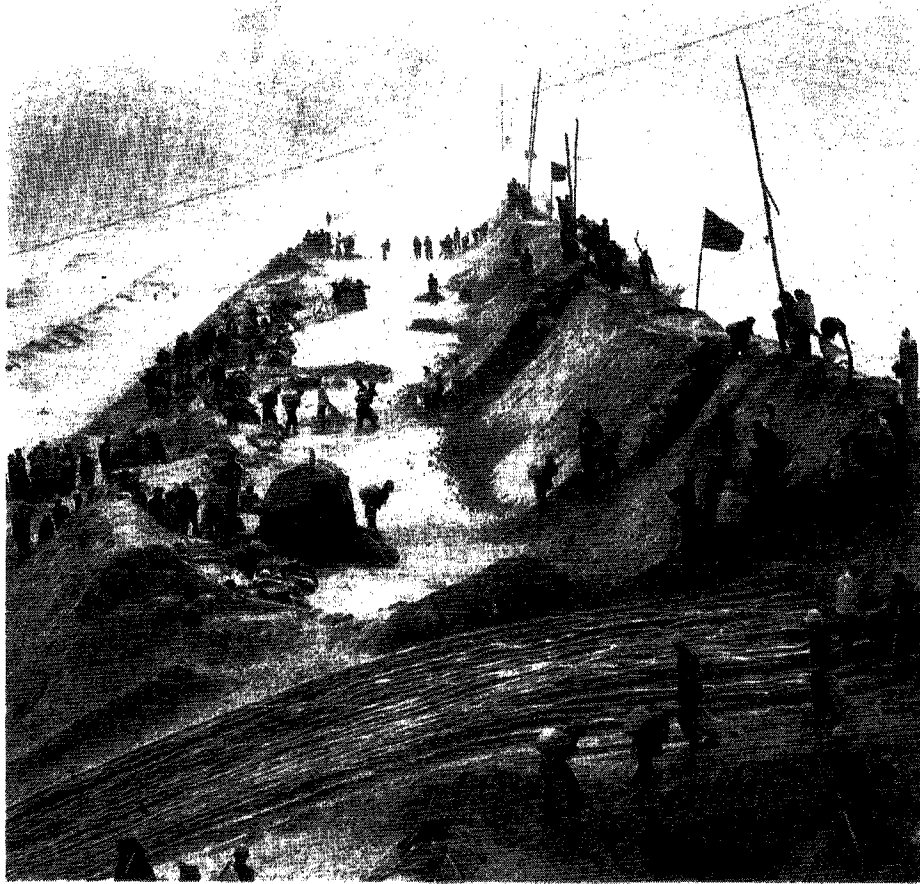
güvenliği sağlamak için polis ve askerlere verilen yetkiler hakkında dökümanlar dağıttı. Daha sonra, " Bazhangxing" denen, silahlı polis gücünün başındaki ve genel güvenlik bakanlığı yetkilileri bu dağıtılan dökümanlar hakkında bir toplantı yaptılar.

Bu toplantıda, acilen Doğu Türkistan, İç Moğolistan, Fujian, Shanxi, Sichuan ve Ningxia (nüfusunu Müslüman azınlıklar oluşturmaktadır) vilayetlerinde faaliyet gösteren yönetim aleyhtarı silahlı grupların belirlenip, deşifre edilmesi kararı alındı. Bu örgütler farklı büyüklükte ve birkaç yüz insanın kurduğu büyük örgütlerdir ve bunlar makinalı tüfek, kamyon araba ve haberleşme araçlarıyla donanmışlardır. Bu örgütlerin zaman ayarlı bomba ve uzaktan kumandalı bombalamaya yarayan bombalar yapmaya yarayan planları ve güçleri vardır. Bu örgütlerin üyelerini emekli askerler, kanunlar tarafından da suçlular, öğrenciler, işçiler, din adamları ve köylüler vb. gibi insanlar oluşturmaktadır. Bu toplantıdan çıkan sonuç, silahlı yönetim aleyhtarı örgütler şu anda propaganda yapmanın ilk safhasında yani propaganda ile kendilerine adam toplamaktadır. Bunların kendilerine özgü organize yol gösterici ve gerçekleştirmek istedikleri periyodik amaçlara sahiptir.

Silahlı organizasyonların gerisindekiler: 28 Mart kararlarında belirtildiğine göre, silahlı örgütlerin güttükleri amaçları ve planları çok farklıdır. Fakat başlıca amaçları Çin`in milli bütünlüğünü parçalamak ve yerine çeşitli devletler kurmaktır. Bunların başlıca olaylarının arkasında yabancı güçler ve onların destekleri

vardır. Bunlar ağır ağır politik gürültü ve kanlı olaylarla belirli bazı bölgelerde bağımsızlık ilan etmek istiyorlar ayrıca organizasyonlar öncelikle yüksek kademedeki memurları ve aynı zamanda

etme, en üst memurları düzeltme yetkisine sahiptir. Bu gurupların liderleri taşra parti komitesinin genel sekreteridir. Bu komando guruplarını ele alıp incelediğimizde belirli

Çin'in politik seferberliği dışında bulunan parti askeri ve hükümet erkanlarına karşı silahlı eylemler yapmaktadırlar. Bunlar şimdiki sosyalist sistem ve komünist parti yönetiminin aleyhinde kullanılmak için batı politikaları ve sistemlerinden destek almaya çalışmaktadırlar. Bazıları yabancı düşman güçlerle işbirliği yapmak suretiyle son elde edilen bilgilere göre, yabancı düşman güçlerden organize askeri birlik kurmak için ve silah almak (Kaçırma Yoluyla) için finansal destek almaktadırlar.

Özel komando gurupları sekiz yetkiye sahipler Bu toplantı özel komuta gurubun da bulunan Sekiz yetki hakkında bilgi verildi. Buna göre ilk karar, Guruplarda genel güvenlik bölümü, askeri polis ve taşra askeri bölgelerini komuta

bölgelere ait meydana gelebilecek düşman organizasyonlarını hemen vurabilecek kapasiteye sahip 1-5 özel komando müfrezesine sahiptir. Bir müfrezede (Tugay), çok iyi eğitim görmüş 1000 kişi bulunur, bir müfreme 5 bölüğe ayrılır, bir bölük 5 takımdan oluşur.

Bu karışık silahlı organizasyonlar ve şiddet olayları ile komünist Çini yıkmak bütünlüğünü bozmak ve bunun sonucunda çeşitli bölgelerin Çin'den bağımsızlığını ilan etmek tasarlanmaktadır.

(Bu yazı Australian Turkistan Association İNC nin çıkarmış olduğu ATA NEWS Dergisinin Eylül 1994 sayısından tercüme edilmiştir.)

DOĞU TÜRKİSTAN UYGUR EDEBİYATI

Celalettin BATUR

NOROZAHUN ZİYAI

Nasıl Türk-Uygur yazma edebiyatının tarihini, "Muhabbet Destanları" olmadantasavvur etmek mümkün değilse, onun meydana gelmesinde büyük emeği geçen şairlerden biri olan, Norozahun Ziyai` siz düşünmekte mümkün değildir.

Büyük Türk-Uygur şairlerinden biri olan Norozahun Ziyai`nin tercümei hali hakkında elimizde sarıh hiçbir malûmat yoktur. Fakat onun Abdurrahman Nizâri ve Turdi Garibi ile birlikte büyük destanlar toplamını meydana getirdiği bilinmektedir. Muhabbet Destanı adlı eserin birkaç yerinde Norozahun Ziyai`nin ismi zikredilmektedir. Abdurrahim Nizâri ve Turdu Garibi gibi ünlü Uygur şairleri Norozahun Ziyai ile birlikte çalıştığına göre, onun çok kabiliyetli bir şair olduğuna inanmak gerekmektedir. Muhabbet Destanları adlı eserde yer alan " Vamuk Uzra", " Mesut Dilâra " ile " Çahar Derviş " teki ikinci hikaye Norozahun Ziyai`ye aittir. Birincisi altı yüzden ikincisi ikibin beş yüz mısradan fazla olan bu destanlar üstün bedii yönü ile yazarın kabiliyeti ve kendine has mahareti hakkında bir fikir verir.

Norozahun Ziyai`nin " Vamuk- Uzra "adlı destanı, şark edebiyatının an`anelerine has bir şekilde yazılmıştır. Bu destanın mevzuu kısaca aşağıdaki gibidir:

Hindistan sultanlarından birinin Uzra adlı çok güzel bir kızı vardı. Şair Ziyai, Uzra`nın güzelliğini şöyle tasvirlemektedir:

**Eta kıldı Tenri ana duheri,
Yüzü huşid ise, közi muşteri.
Bolup keddidin servi- rena hıcıl,
Dağı hösnidin barçe ziba hıcıl...
Şekerdek erdi anın hendesi.
Atı ol periveşnin Uzra idi,
Barı hali anin ul Leyla idi.**

Sarayda padişahın çamaşırlarını yıkayan yaşlı bir adam ve bu adamın Vamuk adlı bir oğlu vardı. Vamuk çok zeki ve terbiyeli bir genç olarak yetişmişti. Çoğuzaman babasına çamaşır yıkama işlerinde de yardım ederdi. Günlerden bir gün Vamuk, babası ile çamaşır yıkarken sultanın kızı Uzra`nın ipek gömleğini görür. Bu ipek gömlekte ki güzel kokuya hayran kalan Vamuk daha Uzra`yı görmeden ona aşık olur. Norozahun Ziyai bu güzel kokuyu şu mısralarla ifade etmektedir.

**Edi nur munekkeş beğayet nefis,
Üç könlektin enber kebi keldi is...
Çu Vamuk dimağığa yetken zaman,
Ketip özlüğidin yıkıldı haman.**

Gece gündüz Uzrayı düşünmesine rağmen, Vamuk onu görebileceğini ve onunla beraber olabileceğini hiç ümit etmiyordu. Oğlunun ağır vaziyetini gören baba ona gerekli tesellilerde bulunmakta isede bu hiç bir fayda sağlamıyordu. Şair Norozahun Ziyai böyle durumlarda hiçbir tesellinin fayda sağlamayacağını aşağıdaki satırla ifade etmektedir: " Su tesir kılmaz,uluğ bolsa ot."

Vamuğun aşk ateşi içinde kıvranmasını ise şöyle tasvir eder:

**Anı ışkı otı harap eyledi
Ki canı tonırdek kebab eyledi**

Bu şekilde azap çeken Vamuk, Uzra`yı görmeden, ona kavuşmadan vefat eder. Can vermeden evvel Vamuk, babasına Uzra`nın sık sık dolaşmaya çıktığı bir yere gömülmesini vasiyet eder. Babası oğlunun bu son vasiyetini yerine getirir. Uzra birgün gezmeye çıktığı bir sırada Vamuk`un mezarını görür merak ederek bunun kime ait olduğunu sorar. Durumdan haberdar olanlar, olup biten hadiseyi ona

anlatırlar. Duruma çok üzülen Uzra, üzüntüsünden hastalanır ve kurtulamıyarak ölür. Ölmeden evvel kendisinin Vamuk'un yanına gömülmesini vasiyet eder. Destanın manası bundan ibarettir. Norozahun Ziyai'nin ikinci eseri "Mesud Dilara" destanında aşağı yukarı aynı konuya sahiptir. Bu destanın Norozahun Ziyai tarafından yazılmış olduğu eserin sonunda belirtilmektedir. O kendi yazarlığı hakkında şöyle demektedir: "Kel, ey sak, tutkil Ziyai'ge rah."

Norozahun Ziyai'nin bu her iki eserinden Ali Şir Nevai ve Abdurrahim Nizari gibi ünlü şairlerin fikri ve estetik prensiplerine bağlı kalarak bunu devam ettirmek istediği açıkça görülmektedir.

Ünlü Türk-Uygur şairi Norozahun Ziyai, bu prensiplere bağlı kaldığı halde, eserlerinde kendinden evvel yaşamış olan şairlerin üslûbunu mekanik olarak tekrarlamamıştır. Bilakis, onu devam ettirmeye, terakki ettirmeye, o eserdeki romantik- hümanistik vaziyeti sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Norozahun Ziyai, gerek "Vamuk-Uzra" gerek "Mesud- Dilara" adlı eseriyle ustası olan Abdurrahim Nizari'yi ve onun insani fikirlerini tamamen himaye etmiştir ve bununla da Türk-Uygur Edebiyatı'na sonsuz katkıda bulunmuştur.

SEYİD MUHAMMED KAŞI

XIX. asır Türk-Uygur şairinlerinden biride, Seyid Muhammed Kaşı'dır. Bu zât Uygur Türkleri'nin Yedi Su'daki İli Nehri civarına göçünü dile getiren "Şerh-i Şikeste" yani "Musibetin Beyanı" adlı eseri ile ün yapmıştır. Onun eserlerini ilk defa neşreden ünlü Sovyet alimi Pantusov, Seyid Muhammed Kaşı hakkında etraflıca malûmat vermemektedir. Onun tercümei hali ve eserlerini ne zaman yazmış olduğu hususundaki malumatları sadece yukarıda adı geçen eserinden öğrenmek mümkündür.

Şerh-i Şikeste adlı eserde yazılanlara bakılacak olursa, Seyid Muhammed Kaşı bugün Sovyetler Birliği toprakları içinde kalan Çelek bölgesine Doğu Türkistan topraklarından göç eden diğer Uygur Türkleri ile birlikte gelmiştir. Şerh-i Şikeste adlı eseri beş bölümden ibarettir. İkinci bölümü mesnevi ve diğer bölümleri ise Muhammes şeklinde yazılmıştır. Eserin hacmi

sadece 540 satırdan ibarettir. Gerçi eser, Uygur Türkleri'nin Yedi Su vilayetine göç etmesini tasvirlemekte ise de şair çok ustalıklı bu mevzuun dışına çıkmaya muvaffak olarak, Doğu Türkistan halkının yol güzergâhı üzerinde çekmiş olduğu sıkıntıları, onların arzu ve taleplerini çok usta ve realist bir dille ifade etmiştir.

Malum olduğu gibi, Mançu-Çin istilacıları Doğu Türkistan halkını çok ezmiştir. Taahküm son haddini bulmuştur. Zulüm tahammül edilmez bir dereceye varmıştır. İşte Seyid Muhammed Kaşı kendi eserinde Uygur Türkleri'nin Mançu-Çin istilacılarından çekmiş oldukları eziyetleri çok usta bir dille canlandırmıştır. Seyid Muhammed Kaşı'nın, başka bir hususiyeti halkına ve yurduna aşırı derecede bağlı olmasıdır.

Şerh-i Şikeste adlı eserinde şair halkının ümitsiz durumundan bahsetmekle beraber, onların birgün mutlaka galibiyete erişeceklerinden asla ümidini kesmemiştir. Bu eser çok güzel bir dille yazmıştır. Eserinin bazı yerlerinde hakiki estetik zevki görmek kabil. Meselâ eserinin bazı yerlerinde Mançu-Çin zulmüne dayanamayıp dış ülkelere göç etmesi dolayısıyla vatanına veda edişi çok kuvvetli hissedilir, Seyid Muhammed Kaşı kendi halkının gerçek bir mensubu idi, onun içinde onu musibette bırakarak yalnız gidememiştir. Kendi takdirini, halkının takdiri ile birleştirerek şöyle demektedir.

**Hemmimiz galmay ketermiz, xali galmas bu ile
Her ne bolsag ten bolayli uşbu ketken yurt bile.**

Seyid Muhammed Kaşı "Şerh-i Şikeste" adlı eserinin birçok yerlerinde vatanın ve milletin başına gelen acı facialardan yakınıp, buna bir son verilmesi için Allahû Tealâ'ya yalvarmaktadır. Bu da onun dinine ne kadar bağlı olduğunu gösteren husustur.

(Sürecek)

DÜNYA DÜZENSİZLİĞİNE KARŞI ÇIKIŞ ÇİN ZULMÜNÜ KINAYIŞ

Hakan TOPUZOĞLU

Bir Müslüman, bir Müslüman Türk olarak bu zulmü kınamamak, bu zulümden nefret etmemek mümkün mü? Bu sıfatlara sahip olmasa bile, vicdan sahibi hangi insan olursa olsun Doğu Türkistanlı kardeşlerimize uygulanan zulmü kınamalıdır.

Cantürk Hocamla bir buçuk sene kadar önce yaptığım sohbette gördüm ki bu insanlar çok zulüm görmüş. Doğru ya insandan beynini çıkar, ya da vahşeti, zulmü, katliamı koy; işte ne olacağı ortada. İsmen insan desek de onlara cismen insan diyemeyiz. Onlar Kur`an-î tabirle belhum adal yani aşağıların aşağısıdır. Yani bir Çinli Koministin yaptığını da çok görmeyin, onlar görevlerini yapıyorlar. Ya siz?

Yayınladığımız derginin bir sayısında Doğu Türkistan`dan bahsettik, yaşına ve tüm rahatsızlıklarına bakmaksızın bu dava peşinden koşturmuş, Kayseri`ye geldiğinde görmemiz nasip olmuş, belki dünya üzerindeki değil ama gönlümdeki ve gönlümüzdeki Doğu Türkistan Cumhuriyeti`nin cumhurbaşkanı, başbakanı, müdürü, amiri ve herşeyi İsa Yusuf Alptekin Bey`in fotoğrafıyla dergimizin kapağına daha büyük anlam katmıştı diye bize teşekkür ediyorlar. Ama, biliyorum ki, bu kendi iyi niyetleri. Ve ben yine biliyorum, bu davaya hiç birşey yapamıyoruz.

Buradan tüm Doğu Türkistanlılara, tüm

Türkiyelilere ve tüm kalbi olan, vicdan sahibi insanlara sesleniyorum:

" Nükleer denemeler altında mahvolan Doğu Türkistan`a, sırp zulmü altında ezilen Bosna Hersekli kardeşlerimize ve ismini saymadığım ister Müslim, ister gayri müslim, zulüm gören insanlara göz yumamayız. Ve siz cüzdanlı ama vicdansız insanlar, bir gün devran değişip bu olaylar sizin başınıza da gelebilir.

Tüm Doğu Türkistanlı kardeşlerimin buruk yıl dönümlerini tebrik ediyor, öfkelerinin, kızgınlıklarının, heyecan ve hislerinin hiçbir zaman dinmemesini diliyorum.

Ve henüz 18 yaşlarında delikanlılık dönemini yaşayan, yaşitlarım olan kardeşlerime diyorum ki, Çinli zalimlerin zulümlerini sakın unutmayın!!! Ona göre ayağınızı denk alın ve atalarımızın çektiği zulümleri gözünüzün önüne getirerek, daima hırslanın ve daha çok çalışın. İyi yerlere geldiğinizde elbet tüm dünya önünüzde dize gelecektir.

Tarihte olduğu gibi,

Bir Türkiyeli Müslüman-Türk kardeşiniz olduğumu bilerek, çağırma lütfen kulak verin..

DOĞU TÜRKİSTAN'DA ÇİN İDARESİ [3]

Erkin ALPTEKİN

Türkçe eğitim yapan şehirlerdeki okullarda öğretmen sıkıntısı varken köy okullarında ise öğretmen fazlalığı vardır. Köylerden kendi arzuları ile şehirlere gelip öğretmenlik yapmak isteyen öğretmenlere şehir nüfusuna geçiş izni verilmemektedir. Şehir nüfusuna geçmeyen öğretmenler hükümetin ucuz gıda maddeleri satan mağazalardan faydalanamamaktadırlar. Bu yüzden bütün ihtiyaçlarını serbest piyasadan temin etmek zorundadır. Aylıkları çok düşük olduğu için geçinememekte ve bu yüzden tekrar köye dönmek mecburiyetinde bırakılmaktadır.

Çin yöneticileri 1979 yılından itibaren Doğu Türkistan'da 14.000 caminin ibadete açılmış olduğunu 15.000 din görevlisinin yetiştirildiğini ve 150.000 nüsha Kur'an-ı Kerim basıldığını ifade ederek Doğu Türkistan Türkleri'ne dini özgürlük tanıdığını ileri sürmektedirler. Aslında Çin yöneticilerinin Doğu Türkistan Türkleri'ne tanıdığı dini serbesti İslâm alemi'nin gözünü boyamaktan başka birşey değildir. Bunun en açık delilini çinlilerin dış siyasetinde görmek mümkündür. Çin komünist partisi merkez komitesi Mart 1982'de ülke çapındaki parti komitelerine göndermiş olduğu "Sosyalist dönemde dini problemlerle ilgili ana tutumumuz " adlı gizli tamiminde özetle şunları ifade etmektedir

"İnsanlık tarihinde din sonunda yok olacaktır. Çin'deki bütün dini teşkilatlar önce parti ve hükümetin liderliğine boyun eğecektir... Dini okulların esas gayesi parti yönetimi ve sosyalist sistemi destekleyen profesyonel din görevlileri yetiştirmektedir... Bu din görevlileri partinin din politikasına sadık olmak zorundadır... Din kuruluşlarımızın esas gayesi ülkemizin siyasi tesirini yaymada önemli roller oynamaktadır..." (21)

1 Eylül 1986 tarihinde A.B.D.'in Indianapolis şehrinde tertip edilen Kuzey Amerika İslâm Cemiyeti'nin 5. kurultayına katılan Çin Halk Cumhuriyeti İslâm Cemiyeti üyesi Jing Jiang Amerika'nın Hür Avrupa ve Hürriyet Radyosu muhabirleriyle yapmış olduğu görüşmesinde özetle şunları belirtmiştir.

"Çinde 18 yaşından küçüklere dini eğitim gerek evde ve gerekse okulda kanunen yasaktır.İslâm ülkelerinin baskısı neticesinde bazı dini okullar açılmışsa burada İslâmiyet'ten çok Marksizm, leninizm , mao fikirleri okutulmaktadır.Bu din okullarında görevli öğretmenlerin hepsi komünist ve ateisttir.Gençler dini bilgiden mahrum olarak büyümektedirler. Diğer okullarda din sanki utanılması gereken veya çin halkının alt tabakalarındaki insanlara

benimsenmiş iptidai bir inançmış gibi öğretilmektedir.Bu durum gençleri dini inançtan hızla uzaklaştırmaya başlamıştır. Esefle ifade etmek isterim ki: Bu yüzden iki oğlumda İslâmiyet'ten tamamen uzaklaştı.Hükümet müslümanların faaliyetlerini çok sıkı kontrol etmektedir. İslam cemiyetlerinin -Çin müslümanları- adlı tek bir yayın organı vardır. Bütün sorumlu yazarları komünist olan bu dergide İslam'la ilgili tek bir kelime yoktur. Komünistler İslâmiyet'i sırf İslam ülkeleriyle olan ilişkilerini geliştirmek için bir araç olarak kullanmaktadırlar." (22)

Çin yöneticileri 1986 yılından itibaren de "halk rahatsız oluyor" bahanesiyle mikrofon ile ezan okunmasını tamamen yasaklamıştır. Müslüman olan Doğu Türkistan Türkleri'nin mikrofonla okunan ezan sesinden rahatsız olması mümkün değildir. Doğu Türkistan Türkleri alınan bu karara karşı, komünistlerden korktuğu için sesini çıkaramamaktadır. Camiler ibadete açılmış ama yetişkin din adamları yok. Devletten maaş alan bir kısım din adamları camilerde açıktan açığa çinlilerin " ağabey millet " olduğunun propagandasını yapmaktadır.

Camiiler, son derece bakımsız, temizlik işlerine bakan kimse yok, çin yöneticileri son zamanlarda Doğu Türkistan'daki müslümanlar arasına nifak sokmak için şimdi Taşkorgan bölgesindeki İsmailiye, Yarkent şehri ve etrafındaki şiiilerle sünnileri birbirlerine karşı kışkırtmaya başlamıştır.

Bu bir kaç yıl öncesine kadar Doğu Türkistan Türkleri'ne karşı doğum kontrolü uygulanmıyordu. Fakat 1984 yılından itibaren çin yöneticileri "azınlık milletlerin nüfus artışında devamlılık sağlamak " " Halkın kalitesini yükseltmek " ve " Ekonomik eşitsizlikleri ortadan kaldırmak" gibi bahanelerle Doğu Türkistan Türkleri'ne karşı mecburi doğum kontrol siyasetine başlamıştır. (23)

Doğu Türkistan Türkleri'ni eritebilmek maksadıyla çinliler, eski bir çin siyaseti olan çinlilerle Türkler'in evlenmesi siyasetini bütün gücü ile teşvik etmektedirler. (24) Çinli bir kızla evlenen bir Türk gencine derhal 400 dolar para yardımı yapılmaktadır. İssiz köylerde çalışmakta olan Türk gençlerine, eğer çinli kızlarla evlenirlerse kendilerine şehirde iş imkanı sağlanacağı ve ayrıca 1.000 dolar para hediye edileceği vaad edilmektedir. Bu karışık evlenmelerden olan çocuklar anneleri tarafından bir çinli gibi yetiştirilmekte, çin okullarına gönderilmekte ve nüfus kayıtlarında etnik çinli olarak kaydedilmektedirler. Bu ve bunun gibi psikolojik baskılara dayanamayıp çinli eşlerinden ayrılmak isteyen Türk

erkeklerine çok ağır şartlar konmuştur. Bunların başında nafaka gelmektedir. Boşanmak isteyen bir Türk erkeği çinli karısına 2.000 dolar nafaka ödemek zorundadır. Orta halli bir Türk erkeği bu nafakayı hiç bir zaman ödeyemez. bu yüzden bunalıma sürüklenerek intihar eden Türkler'in sayısında bir hayli artış gözlenmektedir.

Çin yöneticileri, Doğu Türkistan'ı bir esir kampına çevirmek için başlattıkları kampanyayı bütün şiddetiyle devam ettirmektedirler. Bu gün Doğu Türkistan'da 19 dan fazla ıslah kampı vardır. Bu ıslah kamplarındaki mahkumların sayılarının 500.000 den fazla olduğu tahmin edilmektedir. (25) Çinde mahkumiyet suçuna çarptırılan ağır suçluların çoğunluğu, cezalarını çekmek için Doğu Türkistan'da ki ıslah kamplarına gönderilmektedir. Doğu Türkistan'da ki bu ıslah kamplarına son 3 yılda gönderilen mahkumların sayısı ise 37.000 dir. (26) Doğu Türkistan'da mahkumiyetlerini tamamlayan bu suçlulara bilahare geldikleri yere dönme izni verilmemektedir. Bu çiftçiler "Bintiuan" yani " ıslah edilmiş çiftçi" adı altında Doğu Türkistan'a yerleştirilmektedirler. Bu mahkumlara ailelerini yanlarına alma izni verilmektedir. Bu usullerle Doğu Türkistan'a yerleştirilen 1 milyondan fazla " ıslah edilmiş çiftçi " vardır.

1943 yılından önce Doğu Türkistan'da ancak 300.000 kadar çinli var iken Çin'in resmi istatistiklerine göre şimdi 6 milyondan fazla çinli Doğu Türkistan'da yaşamaktadır. Doğu Türkistan Türkleri ise bu sayının dahada yüksek olduğunu ileri sürmektedirler. Her yıl takriben 200 bin çinli Doğu Türkistan'a yerleştirilmektedir. (27) Çinli yöneticiler "mahrumiyet parası" vererek çinlilerin Doğu Türkistan'a yerleşmelerini teşvik etmektedirler. (28) Çinliler 1984 yılında Doğu Türkistan'ı ziyaret eden batılı bir ilim adamına Doğu Türkistan'a gelmekte olan çinlilerin sayısını 3 misline çıkarmak zorunda olduklarını açıkça ifade etmişlerdir. Çin yöneticileri, Doğu Türkistan'a gidip yerleşmek isteyen çinlilere kiralık kat verileceğini vaad etmektedir. Çin'de kiralık kat bekleyenlerin sayısı pek çok olduğu için, çinliler Doğu Türkistan'a gidip yerleşmeyi tercih etmektedirler. Doğu Türkistan'a yerleşen çinlilere çinde aldıkları ücretten daha fazlası verilmektedir.

Mesela çinde 60 yuen aylık alan bir öğretmen Doğu Türkistan'da 75 yuen, çinde 35 yuen alan bir kalifiyesiz işçi Doğu Türkistan'da 50 yuen ve çinde 90 yuen alan bir memur Doğu Türkistan'da 120 yuen aylık alabilmektedir. (29) Çin komünist partisinin eski başkanı Hu Yaobang görevinden alınmadan önce yapmış olduğu bir konuşmada çinin kuzey eyaletlerinin 200 milyon insanı rahatlıkla barındıracağını belirtmiştir. (30) Eğer yerinin genişliği göz önünde bulundurulacak olursa bu 200 milyonun büyük bir kısmının Doğu Türkistan'a yerleştirileceği muhakkaktır. Ardı arkası kesilmeyen bu çinli akını Doğu Türkistan halkının devamlı ekonomik sıkıntı içinde yaşamasına ve işsiz kalmasına sebebiyet vermekle kalmayıp onların milli benliğinde tehdit etmeğe başlamıştır. Bu durum Doğu Türkistan Türkleri'nin

uykusunu kaçırmaktadır.

Çin'in atom deneme alanı, Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'nin 800 km güneydoğusundaki Lopnor bölgesidir. 1964 yılından bu yana 22'i yer üstü, 8 i yer altında olmak üzere 30 atom denemesi yapılmıştır. Lopnor'da gerçekleştirilen atom denemeleri neticesinde etrafa yayılan radyoaktif maddeler, Doğu Türkistan'da karaciğer, akciğer ve cilt kanserlerinin hızla artmasına yol açmıştır. (31) Bazı kanser kurbanları özel tedavi için Pekin'deki hastanelere gönderilmektedir. (32) Ayrıca, çok uzun ömürlü olarak bilinen Doğu Türkistanlılar arasında toplu ölüm vakiaları artmıştır. Mesela geçen yıl Şubat-Mart ayları arasında Hoten şehri ve etrafında henüz bilinmeyen bir sebepten dolayı 800 kişinin öldüğü bildirilmiştir. (33) Doğu Türkistan'dan gelen haberlere göre son yıllarda sakat doğan çocukların sayısı da bir hayli artmıştır. Özellikle tarım havzalarında yetiştirilen meyve, sebze ve hayvanlarda radyoaktif maddeler çoğalmıştır. (34) Bu yüzden geçen yıl Doğu Türkistan'dan Hong Kong'a ihraç edilen meyve ve sebzeler iade edilmiştir.

Sonuç olarak çin yöneticilerinin Doğu Türkistan Türkleri'ne tanıdığı sözüm ona siyasi, ekonomik, kültürel ve dini serbestilerin hür dünyanın gözünü boyamaktan başka birşey olmadığını belirtmek mümkündür.

Eğer öyle olmasa idi 1979 dan bu yana Doğu Türkistan Türkleri bunca tehlikeyi göze alıp silahlı ayaklanmalar tertip etmemiş, direnmemiş ve sokaklara dökülüp çin aleyhtarı gösteriler tertip etmemiş olurdu.

Çin'in ünlü astrofizik alimlerinden Fanglizhi 11 Şubat 1988 tarihinde Newyork Times Gazetesi muhabiri Edwaed Gargen ile yapmış olduğu görüşmesi esnasında şimdi çinde hüküm sürmekte olan serbestinin gerçek durum ile hiçbir ilgisi olmadığını söylemiştir.

Türk okullarında eğitimin 5 sınıftan itibaren çinceleştirilmesi karışık evlenmeye teşvik ve çinli göçmen akınının devam ettirilmesi Doğu Türkistan Türkleri'nin Milli benliğini tehdit eden en büyük tehlikelerdir. Eğer dünya kamuoyu acil tedbirler alma yoluna gitmezse, Doğu Türkistan Türkleri pek yakın bir zamanda tarih sahnesinden silinme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır.

KAYNAKLAR

- (21) PETER MORISSON, RELIGION IN COMMUNIST LANDS NO: 12 1984
- (22) RFE/RL 1.9.1986
- (23) URUMÇİ RADYOSU 5.4.1985
- (24) CEN SUPING THE CHINESE COMMUNIST SYSTEM REFORM THROUGH LABOR, TIWAN, NİSAN 1978
- (25) UPI 26.2.1986
- (27) FAR EASTERN ECONOMIC REVIEW 29.8.1985
- (28) DER SPIEGEL 7.11.1983
- (29) UPI 23.4.1981 ARAB NEWS, 26.1.1985 MUSLIM WORLD LEAGUE JOURNAL NO: 4 ARALIK 1985
- (30) ARAB NEWS 26.11.1985
- (31) TERCÜMAN 1.4.1986
- (32) UPI, 23.4.1981 ARAB NEWS, 26.1.1985

BASINDA DOĞU TÜRKİSTAN

Abdulaziz KAĞAN

13.10.1994 Tarihli Hürriyet Gazetesi'nde "Mao Dişlerini Fırçalamıyormuş" başlığı ile çıkan haberde "Çin'in eski lideri Mao Zedung'un 21 yıl boyunca özel doktorluğunu yapan Dr. Li Zhinsui, Mao'nun merhametsiz, ahlâksız ve dişlerini fırçalamayan biri olduğunu ileri sürdü. Amerikan The New York Times Gazetesi'nin haberine göre Dr.Zhinsui,yakında çıkacak olan kitabında, 1976 yılında 82 yaşında ölen Mao'nun hayatıyla ilgili birçok yönünü anlattı. 1988'den bu yana ABD'de yaşayan Zhisui, Mao'nun egoist olduğunu, çevresinde birçok

dalkavuk bulunduğunu, bulaşıcı cinsel rahatsızlığına rağmen tedavi olmayı reddettiğini ve yatağını paylaşan birçok genç kadına hastalığını bulaştırdığını iddia etti."dediği belirtiliyor.

08.10.1994 Tarihli Milliyet Gazetesi'nde Kamil Erdoğan'ın "Çin'de Deprem Gibi Nükleer Deneme" başlıklı haberinde, "Avustralya'daki Canberra Sismoloji Merkezi'nden alınan habere göre Çin'in yeni bir nükleer deneme daha yaptığı bildirildi. Bu denemenin Çin dış işleri bakanlığınca da doğrulandığı ve yapılan açıklamada ülkesinin öteki nükleer güce sahip ülkelerden daha az nükleer deneme yaptığını öne sürdüğü belirtilerek, denemenin Sincan (Doğu Türkistan) eyaletinde yer alan Lop Nor'da yapıldığı ve Richter ölçeğine göre 6.1-6.3 şiddetinde kaydedilen sarsıntının, 40-150 kilotonluk bir bombadan kaynaklandığı tahmin ediliyordu. Ayrıca haberde Çin'in geçen Haziran ayında yine Lop Nor'da bir deneme yaptığı ifade ediliyor.

15.10.1994 Tarihinde Ortadoğu Gazetesi'nde "Aziz Türkiyemiz Bize Sahip Çıksın!" başlıklı Necdet Ertuğrul'un haberinde Doğu Türkistan'ın Lideri Sayın İsa Yusuf Alptekin Bey'in yapmış olduğu basın toplantısındaki beyanatına yer vermiştir. Bu haberde Sayın Alptekin Bey; "Çinlilerin Türklere karşı büyük bir asimilasyon hareketi yürüttüklerini belirterek, Doğu Türkistan Türkleri'nin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığını söyleyerek, Doğu Türkistan sorununun TBMM'de genel bir görüşme ile ele alınmasını

isteyerek "Türkiye'nin bize sahip çıkmasını istiyoruz."dedi.

Ayrıca haberde Çinlilerin uyguladığı asimile politikalarından örnekler verilerek,Doğu Türkistan'a 1949 yılından sonraki Çinli akını hakkında bilgiler veriliyor.

Haberin altında İsa Yusuf Alptekin Bey'in bütün dünyaya haykırdığı "İnsanlara Hürriyet, milletlere İstiklâl!" vecizesiyle son veriliyor.

17.10.1994 Tarihli Zaman Gazetesi'nde Kasım Akçil'in "Türk İslâm Dünyası'nın eksik halkası Doğu Türkistan" başlıklı haberinde "Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin 61. yılı münasebetiyle Erciyes Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından ortaklaşa düzenlenen "Doğu Türkistan Paneli" Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi'nde yapıldı. Panel Erciyes Üniversitesi öğretim üyeleri Prof. Dr.Ahmet Uğur, Doç. Dr. Abdulkadir Yuvalı , Doç.Dr. Mustafa Keskin ve Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Cantürk'ün katıldığını belirterek, toplantıya katılan konuşmacılardan Prof. Dr. Ahmet Uğur'un "Yabancı devletlerin Türk İslam Dünyası'ndaki birleşmeyi istemediklerini, tarih sürecinde bunu engellemek için sürekli senaryolar ürettiğini belirterek,Doğu Türkistan, Türk İslam Dünyası'nın eksik kalan tek halkasıdır ama vuslat yakındır."

Kızıl Çin'in Doğu Türkistan'ı yokmuş gibi göz ardı ettiğini belirten Kayseri Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Cantürk," Kutadgu Bilig, Divan-ı Lügat-it Türk bizim tarihi vesikalarımızdır. Bu tarihi kimse inkar edemez."

EKİT, Ekonomik Kültür İş Birliği Teşkilatı'nın tarih içinde Türk İslâm dünyası içinde yer alan tüm devletler tarafından uygulanmaya çalışıldığını fakat bu dünyanın dışındakilerin sürekli bunu bozmaya çalıştıklarını belirterek Doç.Dr.Abdulkadir Yuvalı, "Orta Asya ile kavuşma sağlandı. Bundan nasibini almamış tek Türk İslâm yurdu Doğu Türkistan'dır. O'da çok yakında bu mutluluğu tadacaktır."

Doç.Dr. Mustafa Keskin Kızıl Çin'in Doğu Türkistan'da milyonlarca Türk'ü asimile ettiğini belirterek, "Sürüne sürüne Avrupa'ya gitmektense koşa koşa Doğu'daki kardeşlerimize gitmek çok daha mantıklıdır." dediklerini ifade etmiştir.

18.10.1994 Tarihli Ortadoğu Gazetesi'nde sürgündeki Doğu Türkistanlılar'ın başkanı İsa Yusuf Alptekin'in resmiyle birlikte "Doğu Türkistan Yine Unutuldu" başlıklı haberde Türk Cumhuriyetleri ikinci zirve toplantısı ve İzmir'de yapılacak olan Türk Devlet ve toplulukları 2. büyük kurultayına Doğu Türkistan temsilcilerinin çağrılmadığını ve Çin zulmü altında yaşayan 35 milyon Türk'ün sesinin iki büyük Türk toplantısında duyulamayacağı belirtilerek İsa Yusuf Alptekin'in " ilk zirveye ve Antalya'da yapılan kurultaya da davet edilmedik. Doğu Türkistan Türkü'nün her zamankinden daha çok ilgiye ihtiyacı var. Çin işgalcileri Türk'ün öz yurdunu adeta yağmalıyor. Bu kurultayda söylenecek çok şey vardı." sözlerine yer veriliyor.

20.10.1994 Tarihli Türkiye Gazetesi'nde "Çin'de Dağılacak" başlıklı haberde Washington Post Gazetesi Pekin eski büro müdürü Lena H.Sun'un beyanatında " Çin dağılacak, Eylül ayından bu yana Çin'de 2400 kadar işçi olayı meydana geldiği Çin'deki değişim liderlerin kontrolünden çıktı. Çin Sosyal Bilimler Akademisi Deng Xiao Ping'in ölümünden sonra Çin'in tıpkı eski Yugoslavya gibi dağılacağı tahmininde bulundu." dediği ifade ediliyor.

11.11.1994 Tarihli Zaman Gazetesi'nde "Çin'de Siyasi Tutukluların Organları İhraç Ediliyor." başlıklı haberde, Alman ARD Televizyonu'nun görüntülerle ekrana getirdiği programda, özellikle siyasi tutukluların devlet tarafından yedek organ deposu olarak görüldüğü belirtildi. Tutukluların gerekli görülen organlarının başta politbüro üyelerine takılmak üzere, Tayvan ve Hong Kong'dan gelen siparişlerin karşılanabilmesi için alındığı belirtilerek, Chengdu Hospital Baş Tabibi Dr. Yang'ın, " İstedğiniz organı vücudun sıcaklığını kaybetmeden bizden temin edebilirsiniz" dediğini ve bu organların nereden temin edildiği sorulduğunda " Gerek kurşuna dizilme cezası alan, gerekse asılan idam mahkumlarından" diyerek cevap veriyor. Eski polis memuru Gao Peiqui kamera karşısında, "Çin'deki organ naklinin kaynağı siyasi tutuklular. Henüz cezaları kesinleşmemiş mahkumlardan bile organ alınıyor. Politbüro mensuplarının genç kalmaları için küçük çocukların

kanlarıyla onların kanlarının değiştirilmesi de yeni değil. Ölüme mahkum edilen bir suçlunun böbrekleri, idam edileceği günden bir gün önce alınır. O bu haliyle 24 saat yaşar. Böylece idam edileceği veya kurşuna dizileceği zaman ölmüş olur." diyerek tüyler ürpertici ifşatlarda bulunduğu belirtiliyor.

23.11.1994 Tarihli Ortadoğu Gazetesi'nde M.İdikut Kadioğlu'nun " Dün- Bugün- Yarın" köşesinde, "Sarı Tehlike" başlıklı yazısında Orta Asya'daki gelişmelere kısaca değindikten sonra, ABD 'de Doğu Asya üzerine çalışmalar yapan Samuel Huntington'un görüş ve tesbitlerine yer veriyor. Bu tesbitlerde "Yakın gelecekte Çin'in dünya istikrarını tehdit edeceğini" öne sürerek bunu şu faktörlere dayıyor; "Çin'in 1850 yılından sonra Japonya'nın gerisinde kalması, kendisinde bir kompleks yarattı, dünyanın her yerinde olduğu gibi Çin'de de dini inanışlar sağlanıyor, güneydeki zengin Çinliler servetlerini fakir köylü Çinlilerle paylaşmak istemiyor ve Doğu Türkistan'daki zengin petrol ve uranyum yatakları Çin'e akıyor, dördüncü ve en önemli problem etnik problem. Yani dünyadaki ikinci milliyetçilik akımı. Huntington diyor ki," Çin Uygurlar'ın Kazakistan'daki soydaşlarıyla ilişkiye geçebilecekleri olasılığından dolayı kaygı duyuyor." Beşinci problem olarak insan haklarını gösterdiği belirtiliyor.

28.11.1994 Tarihli Ortadoğu Gazetesi'nde " Doğu Türkistan Tanıtıldı" yazı ve Doğu Türkistanlı sanatçı Abdullah KÖSE'nin resmiyle beraber verilen haberde "İzmir Türk Ocakları'nın geleneksel olarak düzenledikleri Cuma Sohbetleri'nin ilkinde, Doğu Türkistan'ın kültürü ve sorunlarının anlatıldığı sohbetten sonra Doğu Türkistan Müziği'nden örnekler" verildiği belirtiliyor.

29.11.1994 Tarihli Ortadoğu Gazetesi'nde " Çin'de ekonomik reformların arka planı " başlıklı haberde, " Çin'de ekonomik reformlara bağlı olarak politik durumun halkı isyan etme noktasına getirdiği belirtiliyor. Çin'deki ekonomik duruma geniş yer veren Stern Dergisi'nde, Mao'nun kurduğu katı dikta rejiminden taviz vermeksizin sürdürüldüğü, özellikle sanayi tesislerinde çalışma şartlarının tahammül edilemeyecek kadar ağır olduğunu, işçilerin haftada 65 saat çalıştırıldığını ve sadece hafta sonu evlerine gidebildiklerini kaydediyor. Ayrıca işçilerin haklarını savunacağı hiçbir merci bulunmadığı belirtiliyor.

SELÂM SÖYLEYİN

SÜZGÜN SÜZGÜN UÇAN YASLI BULUTLAR
YÂR`ÂN TÜRK ELİNE SELÂM SÖYLEYİN
BİR GÜN KAVUŞURUZ DİYE UMUTLAR
KURAN TÜRK ELİNE SELÂM SÖYLEYİN

KARA HASRETİNE HASRET EKLEYİP
HINCİNİ MUKADDES GÜNE SAKLAYIP
BAŞBUĞUNDAN CİHAT EMRİ BEKLEYİP
DURAN TÜRK ELİNE SELÂM SÖYLEYİN

ŞEHİTLER ÜSTÜNE ETMİŞ ANDINI
BİR GÜN (PİR GÜN) YIKMAK İÇİN BENDİNİ
İSTİKLAL HESAPLARIYLA KENDİNİ
YORAN TÜRK ELİNE SELÂM SÖYLEYİN

İSTİKLALİN HASRETİNİ ÇEKENE
HAK DEMENİN EZASINI ÇEKENE
TÜRK DOĞMANIN CEZASINI ÇEKENE
TURAN TÜRK ELİNE SELAM SÖYLEYİN

BİR ÖMÜRDÜR YALVARIRIZ MEVLAYA
HÜRRİYET DUAMIZ TUTACAK MAYA
GÖZ YAŞINI PIŞIRDIĞI ÇORBAYA
KARAN TÜRK ELİNE SELAM SÖYLEYİN

YASAKLANMIŞ BAYRAK İLE EZANI
NEYLEMELİ ÖKSÜZ GEÇEN ZAMANI
OD YANAN BAĞRINA BAYRAK-KUR`AN-I
SARAN TÜRK ELİNE SELAM SÖYLEYİN

KUR`AN-I`NI GİZLİ GİZLİ OKUYAN
BAYRAĞINI GÖZ YAŞIYLA YIKAYAN
DUYGUSUNU HALILARA DOKUYAN
ÖREN TÜRK ELİNE SELAM SÖYLEYİN

DİLE GELMİŞ MALAZGİRT, MOHAÇ, ÇALDIRAN
KİMLER İMİŞ ŞER GÜÇLERİ YILDIRAN ?
ÇİN SEDDİNİ BÖLÜP, YIKIP, DELDİREN
YARAN TÜRK ELİNE SELAM SÖYLEYİN

RABBİM TEZ ZAMANDA SARDIR YARAMI
DİLLER YETMEZ ANLATAMAM MERAMI
Şen Ozan`DAN GÖK BAYRAĞA SELAMI
SORAN TÜRK ELİNE SELAM SÖYLEYİN.

OSMAN NURİ ŞEN
(Almanya)

ŞARKİ TÜRKİSTAN TARİHİ

Tercüme : Mehmet Emin BATUR

(Eski Türklerde Devlet Teşkilatı ve Hukuk) (2)

Türkler`de mülkiyet hukuku gayet eski zamanlardan beri sıkı esaslara dayalı olarak süre gelen bir ihtiyacı hayat meselesi idi.

Her kesin kendine mahsus zirai alanları vardı. başkaları tarafından bu hukuklara riayet etmek insanlığın icaplarından sayılmakta idi. Hayvanlara damga vurulması da kişiler arasında arazi, yayla ve başka gayri menkul mülkiyetleri hususunda icra edilen anlaşmalar adet idi. Anlaşmalarla güce sahip olurlardı. Bu anlaşmalara "pıçkas" denirdi. Hanlar hükümdarla arasında el basılan anlaşma (muahede) yı "piçiğ" derlerdi.

Eski Türkler`in Devletleri gayet kutlu bir esas üzerine oturtulmuştu. Yurtta güvenlik ve adalete dayanan ceza kanunlarının mevcudiyeti idi. Umumi suç ikiye ayrılırdı. Ağır suçun cezası ölüm, hafif suçlarında cezaları vardı. Ağır suçular vardı: Yurt ve devlete hıyanette bulunmak. Namahrem kadınla gayri meşru münasebette bulunmak, adam öldürmek, muharebede korkaklık göstermek, elçilik vazifesinde eksiklik yapmak, selâhiyetsiz kişinin hükümet işine karışması, kendi hükümetine baş kaldırmak, bağlı atı çalmak, kişinin devlete karşı işlediği cürümlere ceza vermek devletin hakkı idi. İşte bu ceza kanunlarına bakıldığında, eski Türkler`in devlet içinde inzibat ve asayiş koruma işlerine gayet ehemniyet verdikleri görülür.

Eski Türkler`de Din:

Eski Türkler`in tarihte görülen dinleri şaman (Kamlık) dinidir. Eskiden beri Türkler ve onlarla kandaş kavimler ve komşuları olan bazı milletlerin de şaman dininde oldukları görülmektedir. "Şaman" sözü yabanların bozması olup, aslında Kam`dır. Bu dinin ruhani insanları iki sınıfa ayrılır.

1-Tuynlar: Halka din hükümlerini bildirme, kurbanlık ve dini merasimlerde rehberlik etmek, Dâvaları halletme, ibadet hanelerde daimi surette durarak, zahidlik ile ibadetle meşgul olma gibi vazifelerden sorumlu olur ve halk arasına çıkmazlardı. Bu Tuynlar hakiki din önderleri olup, alim ve amel örnekleridir. Tuynların büyüklüklerine Tenğrigen (Rabbani Alim) denirdi. Bu münasebetle bu dini, Tuyn dini de derler.

2-Kamlar: Bunlarda Türk din adamları olup, halkla karışarak sihir, cadılık, üfleme, muska yazma, duğum yaptırma, peri oynatma gibi işleri yaparlar. Bu münasebetle Türk dinini Kam dini diye de addedenler vardır. Sonraları bu dinde hurafeler çoğalıp alimlerin yerini aldıktan sonra Kam`ların ehemniyeti güçlenmeye başladı. Tuynlar azaldığından kam dini denilen isim revaçta oldu. İlim dünyasında bu adla tanındı. Bu dinin mahiyeti tarihin bildirdiğine göre aşağıdaki gibidir.

Yer gök ve bütün kainatı yoktan var eden bir Tanrı vardır. Bu tanrıya "Karahan Tanrı" derler. Karahan Tanrı 18. kat gökte oturur. Dünyanın idare işini yapmaz. Aydınlığı sağlamak, rızık vermek, bereket getirmek, doğdurma, ondurma, büyütme gibi bütün iyilikleri idare edecek olan ikinci derecede bir Tanrı vardır. Bunun adı "Ülken" dir. O, birini gökte oturup bu işlerin her birine vazifeli olan küçük tanrılara nezaret etme vazifesini görürdü. Karanlık, ölüm, açlık, afet, kuraklık, fırtına, yangın, sel, hastalık ve her türlü kötülükleri idare eden bir tanrı daha vardır. Adı yerli handır. Yedi kat yerin altındaki karanlıklar dünyasında oturur. Yeryüzündeki kötülük ruhları bunun idaresi altında çalışır. İyilik küçük tanrılar arasında Türkler`in en sevdiği tanrılardan biri "Yer Su" (Toprağı verimli yapma, yağmur yağdırma ve su getirme tanrısı)dır. yine bir "Kakin Uma", başka bir deyişle "Uma Katun" (Doğum ve çocuk terbiye etme tanrıçasıdır.) Türkler`in ibadetleri yılın belirli dönemlerinde bu tanrılara özel yerlerde merasimle kurbanlar sunmaktan ibaretti. Kurbanlığın en büyüğü Karakaşka at olup, yüksek dağ üzerinde ilkbaharın ilk gününde Karahan Tanrı için boğazlanırdı. Başka tanrılar için derecesine göre kurbanlıklar adanırdı.

H İ C R E T [6]

Mehmet CANTÜRK

UNESCO kütüphanesi'nde tetkik ettiğim birçok kitabın içinde özellikle Siratel Mustekim ve Hukukul Beşer isimli iki kitap ilgimi çekti. Bu kitapları defalarca okudum. Bu iki kitap Arapça ile yazılmış idi. Hukukul Beşer (İnsan Hakları) adlı kitap küçük bir risale şeklinde idi. Kütüphane memuruna bana bu kitaptan temin etmesini rica ettim. Bana bir tane temin etti. Defalarca mütealadan sonra, Doğu Türkistan'daki Çin zulmünü Kabil'deki basın organlarına anlatmanın uluslararası tabii bir hakkımız olduğunu daha iyi tesbit ettim. Bunun sonucu olarak başkent Kabil'deki Enis Gazetesi'ne Farsça makaleler götürdüm. Kabil radyosu'ndan konuşma hakkı verilmesini istedim. İki kuruluştta "Vezareti İlam bakanlığı"ndan (Ulaştırma ve Basın Yayın Bakanlığı) izin getirmemi, yoksa taleplerimin mümkün olmayacağını belirttiler. Bunun üzerine bir dilekçe yazarak bakanlığa başvurdum. Vezareti İlam Bakanlığı beni İç İşleri Bakanlığına havale etti. İç İşleri Bakanlığına gittiğimde, dilekçemi bakanlık sekreteri alarak bakana iletti. Bir süre sonra bakan beni makamına çağırdı. Makama girdiğimde bakan bana hitaben " Siz bu faaliyetleri burada yapamazsınız. Afganistan küçük bir devlet, biz Rusya ve Çin'i karşımıza alamayız. Bu işlerinizi ancak Türkiye'de gerçekleştire bilirsiniz. Eğer bu görüşünüzde samimi iseniz Türkiye'ye gidin diyerek, bizi makamından çıkardı. bu olaydan sonra hayatımız, akşamları insan hakları kitabını incelemek, geceleri Ürimçi ve Taşkent Radyolarını takip etmekle, gündüzleri ise geçim derdi ve dünya havadislerini takip etmekle geçiyordu. Bu arada, bizi takip eden Kabil'deki Çin Büyükelçiliği bizleri Afganistan hükümetinden resmen geri verilmemizi talep etmiş. Birgün iş dönüşü anem, babam bana "Seni Kabil Emniyet Müdürlüğü'nden polis gelip sordu ve emniyete uğramanı söyleyip gittiler" dediler. Ertesi gün dükkana gitmeden direk Kabil emniyetine gittim. Orada yabancı işler servisinde komiser bekir adında bir memurla muhattap oldum. Eve haber bırakanda bu memurmuş odasına davet etti. Masasının çekmecesinden bir yazı çıkartarak, bana bunu oku diyerek uzattı. İki üç satır okuduktan sonra, bana "Anladın mı beden bu kadar başının çaresine bak" diyerek kağıdı tekrar çekmeceye kitledi. Bu kağıtta, 1961'de Pamir yaylasından Afganistan'a

gelen Doğu Türkistanlıların tamamen 22 Eylül 1964'de resmen Çin Hudut Muhafızlığı'na teslim edileceği belirtiliyordu. Yazının altında Başbakanlık, iç işleri, dış işleri bakanlığının resmi mührü ve imzası vardı. Bu karar Afganistan meclisinin kararı imiş. Komiser Bekir'le Allah'a emanet ol diyerek vedalaştık. Hemen emneyetten ayrıldım. Pakistan'lı Prof. Habibullah Adam denen zatın evine gittim. Hadiseyi aynen anlattım, derhal daktilosuna sarıldı. İngilizce bir dilekçe hazırlıyarak, bana Kabil'deki UNESCO şubesine götürüp, mümkünse mutlaka başkanın kendisine vermeme tembihledi. Hemen Yusuf Batuhan iki hemşehrimiz ile birlikte Kabil UNESCO Teşkilatına gittik. Dilekçemizi başkana verebilmek için saatlerce beklemek zorunda kaldık. Nihayet başkana ulaşabildik ve bizzat başkana dilekçemizi iletebildik. Dilekçeyi aldıktan sonra okudu: Bitirdikten sonra tercümanına bir şeyler söyledi. Tercüman bize " Burası küçük bir müessese, bu mesele Afganistan'ın kendi iç meselesidir. Biz devletin iç işlerine karışamayız dedi" diyerek bize tercüme etti. Dilekçemizi elimize iade ettiler. Bir de oradan içimiz buruk bir şekilde ayrıldık. Girdiğimiz kapıdan tekrar çıktık, tam karşımızda "Turkish Embassi" yazılı bir levha gördük. Hemen karşı kaldırıma geçtik, oradaki üzerinde Türkçe olarak yazılmış, Türkiye Cumhuriyeti Kabil Büyük Elçiliği yazılı levhayı tekrar tekrar okuduk. Ondandan sonra sefarete girmeye karar verdik. Elçiliğin bahçe kapısında bizleri iri yarı bir bekçi ve Afganlı bir polis çıktı. İlk önce bekçi bize tehdid vari bir sözle " Geri çekilin, ne istiyorsunuz?" şeklinde bağırdı. Bizde kendilerine Doğu Türkistan'dan gelen Uygur Türkleri olduğumuzu ve Afganistan meclisi'nin almış olduğu kararı anlattık. Anlattıklarımız iri yarı adam biraz yumuşadı. Bizlere " sizler bahçede bekleyin, ben sefire haber vereyim" diyerek binaya doğru gitti. Elçiliğin bahçesi oldukça büyüktü. Bekçi yarım saat sonra geldi. Bize bir bina göstererek oraya gitmemizi ve orada bizi elçilik genel sekreterinin beklediğini söyledi. Bunun üzerine bizler gösterilen binaya doğru yürüdük. Binaya 60-70 m. kala bizleri bir şahıs karşıladı. Daha sonra bu şahsın Anadolu Türkü olduğunu öğrendik. Kapıdaki bekçinin de Hazar Türkü olduğunu öğrendik.

(Sürecek)

HABERLER

15 Kasım 1994 günü Erciyes Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneğinin işbirliği ile 12 Kasım 1933'te kurulan "DOĞU TÜRKİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ'NİN" 61. yıl dönümü münasebetiyle "Doğu Türkistan ve Türk Dünyası"

adlı bir panel düzenlenmiştir. Bu panele konuşmacı olarak Erciyes Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç.Dr.Mustafa KESKİN, Doç.Dr.Abdulkadir YUVALI, Prof.Dr.Ahmet UGUR ve Kayseri Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Sn.Mehmet CANTÜRK katılmışlardır. Katılımların yoğun olduğu panelde konuşmacılar, Doğu Türkistan'ın Dünü ve bugünü hakkında geniş bilgiler verirken, Doğu Türkistansız bir Türk dünyasının olamayacağını ve yarım kalmış olacağını belirttiler. Panel bütün olumsuzluklara rağmen amaçlarına ulaşmış ve Doğu Türkistan için, orada yaşayan 35 milyon Müslüman Türk için büyük bir ses getirmiştir. Bizlerin yapmış olduğumuz ve yapacağımız faaliyetlerle sesimiz dahada gürleşecek ve daha da yükselecektir.

Mutlu Beraberlik

Mahallemiz sakinlerinden Sn.Mehmet Emin TUĞCU'nun kızı Halime hanım, amcası Sn. Abdulhamit Kağan'ın oğlu Habibcan ile dünya evine girmiştir. Kendilerine ömür boyu mutluluklar diliyoruz.

Acı Kayıp

Dava arkadaşımız Sn.Kadir METE 'nin kardeşi Abdulsamet METE Bulgaristan'da geçirdiği elim bir trafik kazası sonucunda Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Bu olay bütün hemşehrilerimiz arasında büyük üzüntü yaratmıştır. Bizler ailesinin bütün acılarına ortak olduğumuzu belirterek, kardeşimize Cenab-ı Haktan rahmet niyaz eder. Kederli ailesine sabır ve uzun ömürler diliyoruz.

TÜRKİSTANLI MÜSLÜMAN

BEN BİR TÜRKİSTANLI MÜSLÜMAN
YANAR İÇİMDE BİR İMAN
BEN HİÇ ÇEKİNMEM CİHADDAN
ŞEHİT EYLESİN YARADAN

BEN BİR TÜRKİSTANLI MÜSLÜMANIM
HER ZAMAN SÖMÜRÜLEN, EZİLEN
ZULÜM İÇİNDE KIVRANAN
ŞEHİT OLMAK İÇİN ÇIRPINAN

ÇEK SEN HER TÜRLÜ ZULÜMÜ
ŞEHİT OLACAKSIN UNUTMA SÖZÜNÜ
GÖRECEKSİN ELBET MUHAMMED RESULÜ
SAKIN OLA UNUTMA ÖZÜNÜ

ÇİNLİ DEDİĞİN NEDİRKİ ?
MENFAAT VE ÇIKAR DÜŞKÜNÜ
DEKİ EY TÜRKİSTANLIM
GELİYOR İSLÂM'IN MÜJDESİ

EY ! İNSAN HAKLARI SAHİPLERİ
BU MU MEDENİYETİNİZİN ÖRNEĞİ
GÖSTERİN ARTIK GERÇEK YÜZLERİ
BİTSİN ARTIK VATANIMIN ESARETİ.

İsmail Dost

DERGİMİZE

**ABONE
OLUN**

**ABONE
BULUN**

**DERGİMİZE
GÖSTERMİŞ
OLDUĞUNUZ İLGİDEN
DOLAYI TEŞEKKÜR
EDERİZ**

BUHARA HALI

MOBİLYA ve KANEPE

HER ÇEŞİT MAKİNA HALILARI
KİLİM, BATTANIYE, DİNARSU-SAMUR
HALI, HALİFEX, SÜNGER VE YAYLI YATAK
TOPTAN VE PERAKENDE

TEL: Kod. : (352) 336 27 90 – 320 12 00
Osman Kavuncu Cad. No. 88 KAYSERİ

ÇAĞLAR

MOBİLYA ve KANEPE

✓ Evinizdeki Konfor

Tel: Mrk. : 36 29 34-36 60 24 Fax : 36 29 34
Şube : 36 55 76

Merkez : Osman Kavuncu Cd. No. 86

Şube : Sanayi Bölgesi 3. Cd. 32. Sk. No. 9 KAYSERİ

DOĞU TÜRKİSTAN ÇİN İŞGALİNDE

